

شناسایی الزامات شفافیت در حکمرانی در سازمان‌های دولتی

(یک مطالعه مروری با رویکرد تحلیل مضمون)

پهناز کمال پور^۱ مهربان هادی پیکانی^{۲*}

۱- دانشجوی دکتری تخصصی مدیریت دولتی، دانشکده حکمرانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران.

۲- هیئت علمی و استادیار گروه مدیریت، دانشکده حکمرانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران.

چکیده

شفافیت به عنوان یکی از شاخصه‌های بنیادین حکمرانی خوب، نقش کلیدی در ارتقای پاسخگویی، کاهش فساد، و تقویت اعتماد عمومی در سازمان‌های دولتی ایفا می‌کند. پژوهش حاضر با هدف شناسایی الزامات شفافیت در حکمرانی در سازمان‌های دولتی، با رویکردی مروری و مبتنی بر تحلیل مضمون انجام شده است. روش تحقیق کیفی بوده و به منظور گردآوری داده‌ها، ۲۸ منبع علمی داخلی و بین‌المللی بین سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۲۵ با معیارهایی مشخص مورد بررسی قرار گرفتند. تحلیل داده‌ها بر اساس مدل شش مرحله‌ای براون و کلارک انجام شد که شامل کدگذاری اولیه، تشکیل مضامین فرعی و نهایتاً دسته‌بندی آن‌ها در قالب مضامین اصلی بود. یافته‌ها نشان داد که الزامات شفافیت در پنج دسته اصلی قابل طبقه‌بندی هستند: الزامات قانونی و حقوقی، ساختاری و نهادی، فرهنگی و ارزشی، فناورانه و اطلاعاتی، و مشارکتی و اجتماعی. این مضامین، حاصل تجزیه و تحلیل ۱۳۴ کد فرعی هستند که از متون پژوهشی استخراج و طبقه‌بندی شدند. نتایج حاکی از آن است که تحقق شفافیت در حکمرانی نیازمند رویکردی جامع، میان‌رشته‌ای و نظام‌مند است که در آن بسترهای حقوقی، فرهنگی، فناورانه و مشارکتی به‌طور هم‌زمان مورد توجه قرار گیرد. پژوهش حاضر می‌تواند به عنوان مبنایی برای سیاست‌گذاری‌های مبتنی بر شفافیت در سازمان‌های دولتی و توسعه الگوهای بومی حکمرانی مطلوب مورد استفاده قرار گیرد. کلمات کلیدی: شفافیت، حکمرانی خوب، سازمان‌های دولتی، تحلیل مضمون، پاسخگویی، حکمرانی مشارکتی

مقدمه

شفافیت به عنوان یکی از مؤلفه‌های اساسی حکمرانی مطلوب، طی دهه‌های اخیر مورد توجه ویژه پژوهشگران و سیاست‌گذاران در سطوح مختلف دولتی و فرادولتی قرار گرفته است. افزایش پیچیدگی و گستردگی امور دولت‌ها و تغییر انتظارات عمومی نسبت به نهادهای دولتی، باعث شده است تا شفافیت نه تنها به عنوان ابزاری برای کاهش فساد، بلکه به عنوان ضرورتی بنیادین برای ارتقاء پاسخگویی، اعتمادسازی عمومی و تحقق دموکراسی کارآمد مطرح شود. (Kumar, ۲۰۲۵) بررسی‌ها نشان داده است که کشورهایی که شاخص شفافیت بالاتری دارند، در حوزه‌های مختلف اقتصادی، سیاسی و اجتماعی موفقیت چشمگیری کسب کرده‌اند. در مقابل، فقدان شفافیت به عنوان یکی از دلایل اصلی ناکارآمدی و فساد در بسیاری از دولت‌ها معرفی شده است (علویان و ذکریا پور، ۱۴۰۰).

شفافیت در حکمرانی به معنای دسترسی آسان و برابر شهروندان به اطلاعات عمومی و تصمیمات حاکمان است که نه تنها زمینه‌ساز نظارت شهروندی و رسانه‌ای بر عملکرد حاکمان می‌باشد بلکه موجب ارتقاء کارآمدی، مسئولیت‌پذیری و تقویت مشارکت شهروندان در فرآیندهای تصمیم‌گیری دولتی می‌شود. (Baldynyuk, ۲۰۲۴) همچنین پژوهش‌ها نشان داده‌اند شفافیت به واسطه آشکارسازی تصمیمات حاکمان و افزایش دسترسی شهروندان به اطلاعات دقیق و معتبر، مبنایی اساسی برای امنیت اقتصادی و اجتماعی است (شهبازی و همکاران، ۱۴۰۰). در این راستا، مفهوم شفافیت سازمانی در پژوهش‌های داخلی و خارجی مورد توجه قرار گرفته و اهمیت آن در افزایش عملکرد سازمانی با میانجیگری فرهنگ سازمانی به اثبات رسیده است (کردنائیج و همکاران، ۱۳۹۳).

بررسی پیشینه موجود در حوزه حکمرانی و شفافیت نشان می‌دهد که یکی از حوزه‌های چالشی در سازمان‌های دولتی ایران، ناکافی بودن سازوکارهای شفاف‌سازی است. سازمان‌های دولتی در بسیاری موارد به دلایل ساختاری، فرهنگی و مدیریتی با مشکلات جدی در پیاده‌سازی سیاست‌های شفافیت مواجه هستند (طجریلو و همکاران، ۱۴۰۱). این مسئله از یک سو به دلیل فقدان نظام حقوقی مشخص و منسجم و از سوی دیگر به علت ضعف یا نبود اراده سیاسی و فرهنگ سازمانی لازم برای ترویج شفافیت است (رضایی و یوری، ۱۳۹۹). بنابراین، درک الزامات و سازوکارهای مؤثر در ایجاد شفافیت امری ضروری است که می‌تواند گامی اساسی در جهت تحقق حکمرانی خوب تلقی شود (سپهرنیا و همکاران، ۱۳۹۸).

با توجه به مطالعات انجام‌شده، شفافیت در نظام حکمرانی مدرن به طور مشخص در سه سطح فردی، سازمانی و حاکمیتی قابل بررسی است. در سطح فردی، مفهوم شفافیت با مسئولیت اخلاقی رهبران و کارکنان در سازمان‌ها مرتبط است و پژوهش‌ها تأثیر مثبت رهبری اخلاقی بر تحقق شفافیت سازمانی را تأیید می‌کنند (مولانی و همکاران، ۱۳۹۸). در سطح سازمانی، شفافیت سازمانی علاوه بر افزایش اعتماد شهروندان، موجب بهبود فرهنگ سازمانی سالم و افزایش کارآمدی عملکرد کارکنان سازمان‌های دولتی می‌شود (معدنی، ۱۴۰۱). در سطح حاکمیتی نیز، شفافیت به عنوان یکی از شاخصه‌های اساسی دموکراسی و جمهوریت و از عوامل اصلی حکمرانی خوب محسوب می‌شود (یزدانی زنوز، ۱۳۸۸).

مطالعات مختلفی نیز نشان داده‌اند که شفافیت بدون مشارکت فعال نهادهای مدنی، رسانه‌ها و بخش خصوصی قابلیت تحقق کامل ندارد. به عبارت دیگر، نقش سازمان‌های مردم‌نهاد و رسانه‌ها در نظارت بر عملکرد دولت و تقویت شفافیت، امری است که نمی‌توان از اهمیت آن غافل بود (رفعت‌مقام و فیروزی، ۱۴۰۱). از سوی دیگر، تحولات تکنولوژیک و گسترش شبکه‌های اجتماعی به عنوان ابزاری مهم در تقویت شفافیت و مسئولیت‌پذیری در حکمرانی مطرح شده‌اند که با بهره‌گیری از ظرفیت‌های آن‌ها، ارتباط مؤثرتری بین شهروندان و حاکمیت ایجاد می‌شود. (Aqeel et al., ۲۰۲۴; Zaiats, ۲۰۲۴)

همچنین، در مطالعات تطبیقی انجام‌شده مشخص گردیده است که استفاده از داده‌های باز دولتی و فراهم‌سازی دسترسی آزاد به اطلاعات به عنوان مکانیزم‌های مهمی در تقویت حکمرانی مشارکتی و شفافیت در سطوح مختلف دولتی و حاکمیتی مطرح می‌شوند. (Moradi & Mazoochi, ۲۰۲۴) افزون بر این، بررسی تجربه کشورهای مختلف، به ویژه در قاره آفریقا و اروپا، نشان داده است که استفاده هوشمندانه از شبکه‌های اجتماعی و تکنولوژی‌های دیجیتال توسط بازیگران غیردولتی می‌تواند نقش مؤثری در ترویج شفافیت و حکمرانی خوب داشته باشد. (Kapesa & Nirmala, ۲۰۲۴)

به همین ترتیب، شفافیت نه تنها به حوزه تصمیمات دولتی محدود نیست، بلکه تأثیر آن در تمامی ابعاد مدیریت عمومی و حتی عملکرد شرکت‌ها و بنگاه‌های عمومی نیز مشهود است. برای مثال، مطالعاتی در مالزی نشان داده‌اند که شفافیت در مسئولیت اجتماعی و حکمرانی شرکتی می‌تواند تأثیر مستقیمی بر عملکرد و اعتبار شرکت‌های دولتی داشته باشد. (Manoharan et al., ۲۰۲۴) بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که برای دستیابی به اهداف عالی حکمرانی خوب نظیر عدالت اجتماعی، رشد اقتصادی پایدار و مشارکت مردمی گسترده، ایجاد و تضمین شفافیت در تمامی سطوح حکمرانی و سازمانی یک ضرورت غیرقابل انکار است. (Şengül & Günel, ۲۰۲۳)

با توجه به ضرورت‌های فوق، این پژوهش با هدف شناسایی الزامات شفافیت در حکمرانی سازمان‌های دولتی انجام شده و از روش تحلیل مضمون بهره گرفته است. روش مذکور یکی از ابزارهای کیفی معتبر برای تبیین عمیق و نظام‌مند مضامین مطرح در متون و منابع علمی می‌باشد که در پژوهش‌های مرتبط با حکمرانی و شفافیت کاربرد گسترده‌ای یافته است (علویان و ذکریا پور، ۱۴۰۰). امید است که این پژوهش با ارائه نتایج علمی معتبر، سهمی در ارتقاء فهم و عملکرد سازمان‌های دولتی در تحقق شفافیت و حکمرانی مطلوب داشته باشد.

بنابراین، سؤال اصلی پژوهش حاضر این است که «مضامین اصلی الزامات شفافیت در حکمرانی سازمان‌های دولتی کدامند؟» در این راستا، به منظور دستیابی به پاسخ علمی معتبر و دقیق به این پرسش، منابع داخلی و بین‌المللی مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است.

مبانی نظری پژوهش

حکمرانی، به عنوان مفهومی چندبعدی و پیچیده، در دهه های اخیر به شدت مورد توجه دانشمندان و نظریه پردازان حوزه مدیریت عمومی و علوم سیاسی قرار گرفته است. به طور خاص، بحث حکمرانی خوب (Good Governance) از جمله رویکردهای برجسته و تأثیرگذار در ادبیات مدیریت دولتی و مطالعات توسعه است که ریشه های آن به اوایل دهه ۱۹۹۰ بازمی گردد. حکمرانی خوب برای اولین بار به شکل رسمی و دقیق توسط بانک جهانی (World Bank, ۱۹۹۲) و برنامه توسعه سازمان ملل متحد (UNDP, ۱۹۹۷) مطرح شد. این دو سازمان بین المللی در اسناد خود، حکمرانی خوب را به عنوان فرآیندی توصیف کرده اند که در آن نهادهای عمومی به طور شفاف، پاسخگو و اثربخش به اداره امور عمومی می پردازند. (World Bank, ۱۹۹۲)

نظریه حکمرانی خوب به سرعت توسط نظریه پردازان حوزه های مختلف از جمله علوم سیاسی، اقتصاد، و مدیریت مورد توجه قرار گرفت. کافمن، کرای و زویو (Kaufmann, ۱۹۹۹) در مطالعه ای مهم، حکمرانی خوب را با سه بُعد اصلی تعریف کردند: «شفافیت و پاسخگویی»، «اثربخشی دولت»، و «حاکمیت قانون». آن ها تأکید داشتند که شفافیت، زیربنای اصلی سایر ابعاد حکمرانی است و فقدان آن باعث کاهش کارایی و افزایش فساد در سازمان های عمومی می شود (Kaufmann et al., ۱۹۹۹).

شفافیت (Transparency)، به عنوان مؤلفه ای حیاتی از حکمرانی خوب، توسط کریستوفر هود (Hood, ۲۰۰۶) به صورت دقیق و مفهومی تعریف شده است. هود (۲۰۰۶) در اثر کلاسیک خود با عنوان «شفافیت: کلیدی برای حکمرانی بهتر؟» شفافیت را «امکان دسترسی آزاد شهروندان به اطلاعات مربوط به فرآیندهای تصمیم گیری دولت» تعریف می کند. به عقیده او، شفافیت نقش کلیدی در کاهش ریسک های ناشی از سوءاستفاده از قدرت داشته و با آشکارسازی فرآیندهای تصمیم گیری، نظارت عمومی را تسهیل می کند و در نتیجه، اعتماد عمومی به دولت را افزایش می دهد. (Hood, ۲۰۰۶)

بر مبنای همین دیدگاه، استیگلیتز (Stiglitz, ۱۹۹۹)، برنده جایزه نوبل اقتصاد، معتقد است که شفافیت نه تنها ابزاری برای جلوگیری از فساد و سوءاستفاده از قدرت است، بلکه بستری برای شکل گیری و گسترش دموکراسی و مشارکت عمومی نیز محسوب می شود. به بیان استیگلیتز، شفافیت باعث کاهش «عدم تقارن اطلاعاتی» میان دولت و شهروندان می شود و این امر می تواند به تصمیمات بهینه تر و مشارکتی تر منجر شود. (Stiglitz, ۱۹۹۹) همچنین در حوزه مدیریت دولتی، فردریکسون (Frederickson, ۲۰۰۵) مفهوم حکمرانی خوب را از منظر اخلاقی تحلیل می کند. او معتقد است که حکمرانی خوب نه فقط به معنای کارآمدی تکنیکی دولت است، بلکه متضمن مسئولیت اخلاقی مدیران عمومی نیز می باشد. در این دیدگاه، شفافیت به عنوان یکی از ابعاد اخلاق عمومی در نظر گرفته می شود که باعث افزایش اعتماد شهروندان به حکومت و نهادهای عمومی شده و زمینه را برای تعامل سازنده میان دولت و جامعه فراهم می کند. (Frederickson, ۲۰۰۵) از سویی دیگر، نظریه پردازان حکمرانی مشارکتی مانند آنسل و گش (Ansell & Gash, ۲۰۰۸) معتقدند که حکمرانی مطلوب و کارآمد به شدت به میزان مشارکت واقعی ذی نفعان و شفافیت وابسته است. آن ها شفافیت را شرط اساسی برای حکمرانی مشارکتی و موفق می دانند که زمینه ساز ایجاد اعتماد، درک متقابل و همکاری مؤثر میان دولت و سایر بازیگران اجتماعی و مدنی است. (Ansell & Gash, ۲۰۰۸)

مفهوم شفافیت همچنین در ادبیات اقتصادی، به ویژه در نظریه های اقتصادی سیاسی نیز مورد توجه ویژه ای قرار گرفته است. آکرلوف و شیلر (Akerlof & Shiller, ۲۰۰۹) شفافیت را به عنوان سازوکاری برای کاهش «فساد اداری» و تقویت انگیزه های سالم اقتصادی مطرح کرده اند. به اعتقاد آنان، شفافیت سازمانی می تواند رفتار افراد در سازمان ها را به نحوی مثبت تحت تأثیر قرار داده و موجب بهبود فرهنگ سازمانی شود. (Akerlof & Shiller, ۲۰۰۹)

در رویکرد سازمانی، راولینز (Rawlins, ۲۰۰۹) مفهوم شفافیت سازمانی (Organizational Transparency) را ارائه کرده و آن را دارای چهار بُعد کلیدی می داند: شفافیت در اطلاعات، شفافیت در تصمیم گیری، شفافیت در پاسخگویی و شفافیت در عملکرد. او نشان می دهد که سازمان های دولتی شفاف تر، اعتماد عمومی بیشتری را کسب کرده و عملکرد بهتری را از خود نشان داده اند. (Rawlins, ۲۰۰۹) برخی نظریه پردازان نیز به ارتباط بین فرهنگ سازمانی و شفافیت توجه کرده اند. به طور خاص، دنیسون (Denison, ۱۹۹۰) با ارائه مدل معروف فرهنگ سازمانی خود، چهار بُعد اصلی «مشارکت»، «انتظا پذیری»، «ثبات» و «ماموریت» را مطرح می کند و بیان می کند که فرهنگ سازمانی قوی، لازمه پیاده سازی موفق شفافیت در سازمان ها است. به گفته او، شفافیت سازمانی بدون توجه به زمینه فرهنگی مناسب، به اثربخشی مطلوب نمی رسد. (Denison, ۱۹۹۰)

در ادبیات اخیر مدیریت دولتی و حکمرانی، مدل های جامع و جدیدتری نیز برای تحلیل شفافیت مطرح شده است. کمار (Kumar, ۲۰۲۵) اخیراً مدل «چارچوب یکپارچه حکمرانی مبتنی بر انسجام و پاسخگویی» (IAGF-۲۰۲۵) را ارائه کرده است که در آن شفافیت به عنوان محور اصلی حکمرانی مطلوب و پاسخگو در نظر گرفته می شود. در این چارچوب، شفافیت زمینه ساز مشارکت شهروندان و پاسخگویی اثربخش دولت معرفی شده است. (Kumar, ۲۰۲۵)

همچنین، استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) در ارتقاء شفافیت، یکی از ابعاد برجسته نظریه های اخیر است. نظریه پردازانی مانند برتوت و جگرز (Bertot, Jaeger, ۲۰۱۰) معتقدند که فناوری اطلاعات و دولت الکترونیک ابزاری کلیدی برای تحقق شفافیت بیشتر در حکمرانی است. این پژوهشگران تأکید می کنند که فناوری های جدید مانند پورتال های دولتی و شبکه های اجتماعی می توانند دسترسی آسان و سریع به اطلاعات عمومی را فراهم کرده و نظارت عمومی را تقویت کنند (Bertot et al., ۲۰۱۰). از منظر نظریه های بومی و اسلامی نیز مفهوم شفافیت به طور جدی مورد توجه قرار گرفته است. در این راستا، پژوهش های داخلی به مفهوم شفافیت از منظر اندیشه اسلامی و شیعی پرداخته اند. به عنوان نمونه، علویان و ذکریا پور (۱۴۰۰) در پژوهش خود نشان داده اند که اندیشه اسلامی، به ویژه آموزه های نهج البلاغه و دیدگاه های امام علی (ع)، به شدت بر مفهوم شفافیت در حکمرانی تأکید دارند. به اعتقاد آنان، شفافیت در اندیشه اسلامی نه تنها جنبه مدیریتی و تکنیکی دارد، بلکه دارای بعد اخلاقی و اعتقادی عمیقی است که تحقق آن را به عنوان یک ارزش دینی و انسانی نیز مطرح می سازد (علویان و ذکریا پور، ۱۴۰۰).

به طور کلی، مرور دقیق و جامع نظریات مطرح شده در حوزه حکمرانی خوب و شفافیت نشان می دهد که شفافیت به عنوان یکی از ارکان بنیادین حکمرانی مدرن، در کانون توجه طیف گسترده ای از نظریه پردازان قرار گرفته است. این نظریه ها تأکید می کنند که شفافیت به عنوان ابزاری ضروری برای مقابله با فساد، تقویت پاسخگویی و جلب مشارکت

عمومی محسوب می‌شود و بدون آن، تحقق اهداف حکمرانی مطلوب ناممکن خواهد بود. بنابراین، در پژوهش حاضر تلاش خواهد شد که این مبانی نظری به عنوان پایه و مبنای تحلیل مضامین مرتبط با الزامات شفافیت در سازمان‌های دولتی مورد استفاده قرار گیرد.

پیشینه پژوهش

مطالعات داخلی مرتبط با شفافیت و حکمرانی در سازمان‌های دولتی

در پژوهش‌های داخلی، مفهوم شفافیت به عنوان یکی از مؤلفه‌های بنیادین حکمرانی خوب، جایگاه قابل توجهی یافته است. علویان و ذکریا پور (۱۴۰۰) با تحلیل اندیشه‌های مقام معظم رهبری، شفافیت را نه یک پدیده صرفاً مدرن غربی، بلکه ریشه‌دار در آموزه‌های اسلامی معرفی کرده‌اند. در این مطالعه، بر دو بُعد اصلی «محتوا» و «ملزومات تحقق شفافیت» تأکید شده است که در چارچوب حکمرانی اسلامی قابل تبیین هستند. همسو با این نگاه، طاهری و ارسطا (۱۳۹۵) نیز در پژوهشی تطبیقی، اصول شفافیت در اندیشه اسلامی را با نظریه حکمرانی خوب مقایسه و بر هم‌پوشانی مفهومی این دو بستر تأکید کرده‌اند. چنین پژوهش‌هایی ضمن غنای نظری، بُعد دینی شفافیت را برای سیاست‌گذاری بومی تبیین می‌کنند. در ادامه این مسیر، عبدالحسین‌زاده (۱۳۹۹) نیز بر این نکته تأکید دارد که شفافیت، رویکردی کاربردی برای مقابله با ناکارآمدی‌های نهادی و ارتقای مشروعیت نظام اداری است.

در حوزه پیوند مفهومی شفافیت با متغیرهای سازمانی، پژوهش‌های متعددی انجام شده است. کرونایچ، فانی و مسعودی (۱۳۹۳) نقش فرهنگ سازمانی را به عنوان متغیر میانجی میان شفافیت و عملکرد سازمانی بررسی کرده و نتیجه گرفته‌اند که بدون نهادینه‌سازی ارزش‌های فرهنگی مرتبط با شفافیت، نمی‌توان به بهبود عملکرد سازمان‌ها امیدوار بود. معدنی (۱۴۰۱) نیز به شکلی عمیق‌تر، پیوند شفافیت سازمانی با فرهنگ سازمانی سالم را بررسی کرده و با بهره‌گیری از روش آمیخته، الگویی برای ارتقای سلامت فرهنگی سازمان‌های دولتی ارائه داده است. همچنین مولائی و همکاران (۱۳۹۸) در بررسی رابطه رهبری اخلاقی با حکمرانی خوب نشان دادند که شفافیت رفتاری و مشارکت‌طلبی مدیران، در بهبود شاخص‌های حکمرانی نقش بسزایی دارد. پژوهش سپهرنیا و همکاران (۱۳۹۸) نیز با طراحی الگویی نوآورانه، نشان داد که «ارزش‌های ذهنی و عینی شفافیت» باید به صورت همزمان در نظام سیاست‌گذاری لحاظ شوند تا به شفافیت پایدار بینجامند.

از منظر حقوقی و ساختاری، مطالعاتی به بررسی موانع حقوقی و نهادی تحقق شفافیت در سازمان‌های دولتی پرداخته‌اند. گل‌پور و همکاران (۱۴۰۱) ضمن بررسی ناکارآمدی‌های قوانین موجود در معاملات دولتی، بر ضرورت تقویت نهادهای نظارتی و پاسخگویی شفاف تأکید دارند. طجرو، فراهانی و قلیخانی (۱۴۰۱) نیز در پژوهشی تطبیقی، مکانیزم‌های تضمین شفافیت در شرکت‌های دولتی را با الگوهای جهانی مقایسه کرده و پیشنهادهایی برای استقرار گزارش‌دهی، حسابرسی و انتشار عمومی اطلاعات ارائه داده‌اند. رضایی و یآوری (۱۳۹۹) نیز بر ضعف‌های قانونی موجود در مناقصات دولتی ایران از منظر شفافیت پرداخته و لزوم بازنگری اساسی بر اساس استانداردهای جهانی تجارت را مطرح کرده‌اند. این یافته‌ها بیانگر آن است که علی‌رغم وجود قوانین متعدد، نبود نظام حقوقی منسجم یکی از موانع اصلی تحقق شفافیت در بخش دولتی است.

در سطح سیاست‌گذاری و حکمرانی کلان نیز مطالعاتی به بررسی وضعیت شفافیت در وب‌سایت‌ها و نهادهای دولتی پرداخته‌اند. نرگسیان و جمالی (۱۳۹۸) و جمالی، نرگسیان و پیران‌نژاد (۱۳۹۶) نشان دادند که سازمان‌های دولتی، به‌ویژه نهادهای حاکمیتی، از شفافیت مناسبی در وب‌سایت‌ها برخوردار نیستند و این مسئله بر کاهش اعتماد عمومی تأثیرگذار است. یزدانی نوز (۱۳۸۸) نیز در پژوهشی نظری، شفافیت را شرط اساسی برای جهت‌دهی عملکرد کارکنان دولت، کاهش فساد و ارتقاء دموکراسی معرفی کرده است. رفعت‌مقام و فیروزی (۱۴۰۱) با تأکید بر نقش نهادهای مدنی، رسانه‌ها و بخش خصوصی، رویکرد حکمرانی مشارکتی را در ارتقاء شفافیت حاکمیتی مؤثر دانسته‌اند. همچنین نوری‌پور، تاجیک و اسفندیاری مقدم (۱۴۰۰) در مطالعه‌ای کمی، وضعیت شفافیت در سازمان‌های بین‌المللی را تحلیل کرده‌اند که نتایج آن قابلیت الگوبرداری در سطوح داخلی را دارد. مجموع این پژوهش‌ها تأکید دارند که برای تحقق شفافیت پایدار، تعامل بین دولت، جامعه مدنی، و رسانه‌ها امری اجتناب‌ناپذیر است.

مطالعات بین‌المللی مرتبط با شفافیت و حکمرانی در سازمان‌های دولتی

در سطح بین‌المللی، مطالعات متعددی به بررسی رابطه میان شفافیت و حکمرانی پرداخته‌اند. بالدینیوک (۲۰۲۴) با تمرکز بر اوکراین، چالش‌های اجرایی تحقق استراتژی‌های ضد فساد را در نبود شفافیت اطلاعاتی و استقلال نهادی شناسایی کرده است. این مطالعه بیان می‌کند که بدون ساختارهای نظارتی مستقل و دسترسی آزاد به داده‌های عمومی، حتی پیشرفته‌ترین سیاست‌های ضدفساد نیز ناکارآمد خواهند بود. سنگول و گونال (۲۰۲۳) نیز با رویکردی تئوریک، مدل حکمرانی دموکراتیک را تبیین کرده‌اند و تأکید دارند که تحقق حکمرانی مشارکتی بدون وجود سازوکارهای شفاف، امکان‌پذیر نیست. آنان شفافیت را بستری برای مشارکت معنادار شهروندان در سیاست‌گذاری عمومی معرفی می‌کنند. این دو پژوهش نشان می‌دهند که شفافیت، نه تنها شاخصی عملکردی، بلکه زیربنای مشروعیت دموکراتیک در حکمرانی مدرن است.

در پژوهشی تطبیقی، کاپسا و نیرملا (۲۰۲۴) با تحلیل نمونه‌های آفریقای جنوبی و زیمبابوه، نقش رسانه‌های اجتماعی در ارتقای شفافیت و حکمرانی مشارکتی را بررسی کرده‌اند. یافته‌ها حاکی از آن است که استفاده از رسانه‌های اجتماعی توسط نهادهای غیردولتی می‌تواند به عنوان اهرمی برای مطالبه شفافیت از دولت عمل کند. عقیل و همکاران (۲۰۲۴) نیز تجربه پاکستان را بررسی کرده و نشان می‌دهند که مشارکت دیجیتال از طریق شبکه‌های اجتماعی، موجب تقویت نظارت عمومی، پاسخگویی نهادی و اعتماد اجتماعی می‌شود. زایاتس (۲۰۲۴) نیز در مطالعه‌ای مرتبط، به بررسی اثربخشی کانال‌های دیجیتال تعامل میان دولت و مردم پرداخته و تأکید دارد که طراحی سازوکار بازخورد در این بسترها شرط موفقیت در پیاده‌سازی شفافیت دیجیتال است. این مطالعات به‌ویژه در کشورهایی در حال توسعه، اهمیت ابزارهای نوین فناوری را در تحقق شفافیت ساختاری برجسته می‌کنند.

در سطح سازمان‌های محلی و شهری، باکیرجی‌اوغلو و اوکتم (۲۰۲۵) تجربه شهرداری‌های ترکیه را تحلیل کرده‌اند که طی آن با راه‌اندازی «میز مردم» ارتباط مستقیم میان مردم و نهاد شهرداری تقویت شده است. این مدل که ترکیبی از شفافیت رفتاری و پاسخگویی سازمانی است، سبب ارتقای اعتماد عمومی و کارایی خدمات عمومی شده است. در سطح کلان‌تر، کومار (۲۰۲۵) با طراحی چارچوب «IAGF-۲۰۲۵» به تبیین ساختاری نوین برای حکمرانی بر پایه سلامت نهادی پرداخته و نقش شفافیت را در ایجاد هم‌افزایی میان سلامت ساختاری، انسجام سازمانی و عدالت نهادی تبیین کرده است. این چارچوب ضمن تأکید بر شفافیت مالی و عملیاتی، بر لزوم ارتقاء شاخص‌های اخلاقی در حکمرانی نیز توجه دارد. این دسته از پژوهش‌ها نشان می‌دهند که شفافیت باید با سازوکارهای عینی و قابل سنجش در نظام اداری گره بخورد.

مطالعه مانوهاران و همکاران (۲۰۲۴) با تمرکز بر شرکت‌های دولتی مالزی، تأثیر شفافیت در مسئولیت‌پذیری اجتماعی و ساختار حکمرانی را بر عملکرد اقتصادی این نهادها بررسی کرده‌اند. نتایج نشان داد که سطوح بالاتر شفافیت، با بهبود بهره‌وری، افزایش اعتماد ذی‌نفعان و کاهش ریسک‌های فساد همراه بوده است. از سوی دیگر، ريسا و همکاران (۲۰۲۴) در مطالعه‌ای موردی بر بخش عمومی کنیا، نشان دادند که اجرای اصول حکمرانی خوب به‌ویژه شفافیت اطلاعاتی، بر عملکرد پایدار نهادهای دولتی اثرگذار است. این مطالعات تأکید دارند که شفافیت نه تنها شاخصی اخلاقی، بلکه عاملی مؤثر در بهبود کارکرد اقتصادی و نهادی تلقی می‌شود که قابلیت پیاده‌سازی در سطوح مختلف حکمرانی را دارد.

در نهایت، نونس، گومس و سانتانا (۲۰۲۳) به تحلیل نقش شفافیت در بیمارستان‌های دولتی پرداخته‌اند و نشان داده‌اند که شفافیت مالی، کلینیکی و مدیریتی می‌تواند تصمیم‌گیری مدیران را کارآمدتر سازد و پاسخگویی به بیماران را ارتقاء دهد. همچنین مرادی و مظلوجی (۲۰۲۴) در زمینه دولت باز، به نقش داده‌های باز در ارتقاء شفافیت در نظام‌های حکمرانی پرداخته‌اند. آن‌ها استدلال می‌کنند که داده‌های باز به عنوان یکی از ارکان اصلی حکمرانی دیجیتال، بستر مهمی برای ارتقای مشارکت مردمی، کاهش فساد و افزایش نظارت عمومی فراهم می‌کنند. این مطالعات در مجموع نشان می‌دهند که شفافیت اطلاعاتی، اگر با ساختارهای نهادی همراه شود، می‌تواند اثربخشی حکمرانی را در حوزه‌های کلیدی همچون سلامت، اقتصاد و خدمات عمومی به طرز چشمگیری افزایش دهد.

جمع‌بندی و شناسایی خلأ پژوهشی

با مرور نظام‌مند مطالعات داخلی و بین‌المللی، می‌توان دریافت که مفهوم شفافیت به‌عنوان یکی از ارکان کلیدی حکمرانی خوب، به‌ویژه در سازمان‌های دولتی، در کانون توجه پژوهشگران قرار گرفته است. مطالعات داخلی عمدتاً با تمرکز بر ابعاد نظری، فرهنگی و دینی شفافیت، تلاش کرده‌اند جایگاه آن را در ساختار سیاسی و مدیریتی جمهوری اسلامی ایران تبیین کنند (علویان و ذکریاپور، ۱۴۰۰؛ طاهری و ارسطا، ۱۳۹۵). همچنین، پژوهش‌هایی بر نقش متغیرهای سازمانی مانند فرهنگ سازمانی، رهبری اخلاقی و سلامت نهادی در تحقق شفافیت تأکید دارند (کردنائیج و همکاران، ۱۳۹۳؛ معدنی، ۱۴۰۱؛ مولانی و همکاران، ۱۳۹۸). در سطح ساختاری نیز، چالش‌های حقوقی، ناکارآمدی مقررات و ضعف سامانه‌های اطلاعاتی، به‌عنوان موانع کلیدی تحقق شفافیت شناسایی شده‌اند (گل‌پور و همکاران، ۱۴۰۱؛ طجریلو و همکاران، ۱۴۰۱؛ رضایی و یآوری، ۱۳۹۹). در مقابل، مطالعات بین‌المللی تمرکز بیشتری بر بهره‌گیری از فناوری‌های نوین اطلاعاتی، داده‌های باز، رسانه‌های اجتماعی و مدل‌های مشارکتی در تقویت شفافیت داشته‌اند (Kapesa & Nirmala, ۲۰۲۴; Aqeel et al., ۲۰۲۴; Zaiats, ۲۰۲۴). خود باقی مانده و فاقد قابلیت تعمیم فراگیر هستند. (Baldynyuk, ۲۰۲۴; Kumar, ۲۰۲۵).

بر این اساس، شکاف نظری و عملی معناداری در ادبیات موجود قابل شناسایی است؛ به‌ویژه فقدان چارچوبی جامع که الزامات شفافیت را در بستر حکمرانی سازمان‌های دولتی به‌صورت نظام‌مند و چندبعدی تبیین کند. اغلب پژوهش‌ها، چه در سطح داخلی و چه در سطح بین‌المللی، یا به ارائه رویکردهای تحلیلی محدود به یک‌بعد خاص (حقوقی، فرهنگی، فناوریانه یا مشارکتی) پرداخته‌اند یا صرفاً وضعیت موجود را بدون تحلیل پیشرونده بررسی کرده‌اند (Moradi & Mazoochi, ۲۰۲۴; Manoharan et al., ۲۰۲۴). سیهرنیا و همکاران، (۱۳۹۸). همچنین، خلأ پژوهش‌هایی با روش تحلیل مضمون برای استخراج مضامین مشترک و الزامات عملیاتی شفافیت، در میان ادبیات موجود کاملاً مشهود است. در نتیجه، نیاز به مطالعه‌ای تلفیقی و بین‌رشته‌ای وجود دارد که با بهره‌گیری از روش تحلیل مضمون، از دل مطالعات موجود، مضامین و الزامات اصلی شفافیت در حکمرانی دولتی را استخراج و دسته‌بندی نماید؛ مدلی که هم متناسب با زمینه‌های بومی و فرهنگی کشور باشد و هم قابلیت تطبیق‌پذیری با الگوهای بین‌المللی را دارا باشد (Amirullah, ۲۰۲۴; Nunes et al., ۲۰۲۳). پژوهش حاضر با تکیه بر چنین رویکردی در پی پاسخ‌گویی به این نیاز علمی و سیاستی است.

روش‌شناسی پژوهش

مطالعه حاضر از نوع **پژوهش مروری کیفی** است که با بهره‌گیری از رویکرد **تحلیل مضمون** به شناسایی و طبقه‌بندی الزامات شفافیت در حکمرانی در سازمان‌های دولتی می‌پردازد. رویکرد مروری-تحلیلی این پژوهش، در پی آن است تا از طریق مطالعه و تحلیل نظام‌مند ادبیات علمی، مفاهیم و مؤلفه‌های کلیدی مرتبط با شفافیت را استخراج و در قالب مضامین اصلی و فرعی سازمان‌دهی نماید. تحلیل مضمون، به‌عنوان یکی از روش‌های رایج در مطالعات کیفی، به پژوهشگر امکان می‌دهد تا از میان داده‌های متنی گسترده، الگوهای معنایی را شناسایی و معناهای پنهان در متن را کشف نماید. (Braun & Clarke, ۲۰۰۶)

روش جستجو و انتخاب منابع

برای دستیابی به منابع علمی مرتبط، فرآیند جستجوی نظام‌مند در پایگاه‌های معتبر داخلی و بین‌المللی از جمله **Web of Science, Scopus, ISC, Magiran, SID** و **Google Scholar** صورت گرفت. کلیدواژه‌های مورد استفاده در فرآیند جستجو شامل ترکیب‌هایی از «شفافیت»، «حکمرانی خوب»، «سازمان‌های دولتی»، «پاسخگویی»، «دولت باز»، «مدیریت دولتی» و معادل‌های انگلیسی آن‌ها مانند **Transparency, Good Governance, Public Administration, Accountability** بودند.

معیارهای انتخاب مطالعات شامل ارتباط موضوعی مستقیم با مفهوم شفافیت در حکمرانی دولتی، برخورداری از روش‌شناسی روشن، انتشار در بازه زمانی ۲۰۰۸ تا ۲۰۲۵، و اصالت علمی (انتشار در مجلات علمی-پژوهشی یا کنفرانس‌های بین‌المللی) بوده است. در نهایت، ۲۸ منبع (۱۶ منبع داخلی و ۱۲ منبع بین‌المللی) با محتوای تحلیلی، نظری یا تجربی برای تحلیل مضمون انتخاب و بررسی شد.

نحوه تحلیل مضمون

جهت تحلیل محتوای متون منتخب، از مدل شش‌مرحله‌ای تحلیل مضمون براون و کلارک (۲۰۰۶) (Braun & Clarke) استفاده شد. این مدل به‌عنوان یکی از پرکاربردترین روش‌ها در تحلیل کیفی داده‌ها، امکان شناسایی، سازمان‌دهی و تفسیر مضامین معنادار از دل داده‌های متنی را فراهم می‌سازد. مراحل اجرای این روش در پژوهش حاضر به شرح زیر است:

۱. **آشنایی با داده‌ها:** در این مرحله، تمامی متون انتخابی چندین بار به‌صورت عمیق و نظام‌مند مطالعه شد تا پژوهشگر با ساختار مفهومی و محتوای نظری آن‌ها آشنا شود و زمینه برای استخراج کدهای اولیه فراهم گردد.
۲. **تولید کدهای اولیه:** مفاهیم کلیدی، گزاره‌های پرتکرار و مؤلفه‌های مرتبط با الزامات شفافیت از هر متن استخراج و در قالب کدهای اولیه دسته‌بندی شد. این کدها مبنای استخراج مضامین قرار گرفتند.
۳. **جستجوی مضامین:** کدهای اولیه مشابه در کنار یکدیگر قرار گرفتند و با تحلیل روابط بین آن‌ها، مضامین فرعی و سپس مضامین اصلی شناسایی شد. این مرحله با ترکیب داده‌های متنی و مفاهیم تئوریک صورت پذیرفت.
۴. **بازبینی مضامین:** مضامین حاصل در دو سطح بازبینی شدند: نخست، انسجام درونی هر مضمون، و دوم، تناسب و هم‌پوشانی مضامین با کل داده‌ها و هدف پژوهش بررسی شد. مضامین ضعیف یا تکراری ادغام یا حذف گردیدند.
۵. **تعریف و نام‌گذاری مضامین:** در این مرحله برای هر مضمون، تعریفی روشن و دقیق ارائه شد و عنوانی مناسب و علمی جهت تمایز و شفافیت بیشتر انتخاب گردید. این فرایند بر پایه هم‌ارزی مفهومی و روایی نظری صورت گرفت.
۶. **تهیه گزارش تحلیلی:** در پایان، یافته‌های تحلیل مضمون در قالب مضامین اصلی و فرعی گزارش شد و با ارجاع به منابع علمی، تفسیر و تحلیل گردید. این گزارش، بنیانی برای پاسخ به پرسش پژوهش و دستیابی به هدف اصلی مطالعه فراهم ساخت.

به‌طور کلی، رویکرد تحلیل مضمون در این پژوهش، امکان شناسایی عمیق و منظم الزامات شفافیت را از میان متون متنوع فراهم کرده و با تکیه بر مبانی نظری معتبر و داده‌های مستند، به تدوین مدلی ساخت‌یافته از مضامین مؤثر در حکمرانی شفاف در سازمان‌های دولتی انجامیده است. این روش ضمن برخورداری از انعطاف‌پذیری نظری، از دقت تحلیلی و قابلیت تعمیم در سطح مفهومی نیز برخوردار است.

یافته‌های پژوهش

نتایج تحلیل مضمون حاصل از بررسی ۲۸ منبع علمی داخلی و بین‌المللی نشان می‌دهد که الزامات شفافیت در حکمرانی در سازمان‌های دولتی، ابعاد متنوع و میان‌رشته‌ای دارد که می‌توان آن‌ها را در قالب پنج مضمون اصلی شامل «الزامات قانونی و حقوقی»، «الزامات ساختاری و نهادی»، «الزامات فرهنگی و ارزشی»، «الزامات فناورانه و اطلاعاتی» و «الزامات مشارکتی و اجتماعی» طبقه‌بندی کرد. هر یک از این مضامین اصلی، شامل چندین مضمون فرعی و در لایه‌های پایین‌تر شامل کدهای فرعی هستند که از تحلیل دقیق جملات کلیدی متون استخراج شده‌اند. برای مثال، الزام «اصلاح ساختارهای حقوقی» به‌عنوان یکی از مضامین فرعی، از کدهایی مانند «ناکارآمدی قوانین ضد فساد»، «خلأ در مقررات مناقصات» و «عدم انطباق با استانداردهای جهانی» تشکیل شده است. چنین ساختاری نشان می‌دهد که تحلیل مضمون، امکان عبور از سطح کلیات به عمق معنا و شناسایی دقیق عناصر بنیادین شفافیت را فراهم می‌سازد.

در فرآیند تحلیل، ابتدا ۹۹ کد فرعی اولیه از مرور منابع علمی استخراج شد که بیانگر مفاهیم پایه‌ای مرتبط با الزامات شفافیت بودند. با این حال، در مرحله دسته‌بندی و بازبینی مضامین، برخی کدها که در ابتدا به‌صورت یکپارچه و کلی ثبت شده بودند، در مواجهه با مضامین متعدد یا زمینه‌های معنایی متفاوت، تفکیک و بازشناسی شدند. به همین دلیل، در مرحله نهایی، تعداد کدهای فرعی به ۱۳۴ مورد افزایش یافت. این امر نه تنها نشانه‌ای از تناقض نیست، بلکه امری طبیعی در مسیر تحلیل مضمون محسوب می‌شود؛ چراکه هدف از این روش، دستیابی به دقت بیشتر در تفسیر مفاهیم است. به‌طور نمونه، کد اولیه «رسانه‌ها و جامعه مدنی» در گام نخست یک واحد تحلیلی تلقی می‌شد، اما در بررسی‌های عمیق‌تر، به سه کد مجزا یعنی «رسانه‌ها»، «نقش شبکه‌های اجتماعی» و «فشار مدنی دیجیتال» تفکیک گردید، زیرا هر یک در متون مختلف، معنای مستقل و نقش خاص خود را در تحقق شفافیت ایفا کرده بودند.

این سطح از تحلیل، زمینه را برای درک دقیق‌تر روابط علی و زمینه‌ای میان مؤلفه‌های شفافیت در حکمرانی فراهم ساخت. برای مثال، مضمون اصلی «الزامات فناورانه و اطلاعاتی» که از کدهایی مانند «پورتال‌های شفاف»، «داده‌های باز»، «دولت الکترونیک» و «بازخورد دیجیتال» تشکیل شده، بیش از پیش نشان داد که شفافیت در حکمرانی

بدون زیرساخت‌های فناورانه مناسب و سامانه‌های اطلاعاتی مؤثر، به‌سختی تحقق‌پذیر خواهد بود. همچنین، مضامینی چون «رهبری اخلاقی»، «فرهنگ سازمانی سالم» و «شفافیت برای اعتمادسازی عمومی» در دل مضمون اصلی «الزامات فرهنگی و ارزشی» جای گرفتند که تأکید دارد تحقق شفافیت صرفاً از مسیر قوانین و فناوری نمی‌گذرد، بلکه نیازمند تقویت بُعد نرم‌افزاری سازمان‌هاست. به‌طور کلی، یافته‌ها تأکید دارند که شفافیت، مفهومی چندبُعدی است که تحقق آن نیازمند آمیزهای از الزامات ساختاری، ارزشی، قانونی، فناورانه و اجتماعی به‌شکل هم‌زمان است؛ و این تحلیل مضمون، نقشه‌ای جامع از این الزامات ارائه می‌دهد.

جدول ۱: جملات استخراج شده و کدهای فرعی

مفهوم بنیادین	کد اولیه	جمله‌ی استخراج‌شده	رفرنس	ردیف
اعتبار دینی شفافیت	شفافیت به‌مثابه ارزش دینی	شفافیت نه تنها یک مفهوم مدرن غربی نیست بلکه در آموزه‌های اسلامی ریشه دارد؛ آموزه‌های نهج‌البلاغه و دیدگاه امام علی (ع) شفافیت را به‌عنوان یک ارزش دینی و اخلاقی مطرح کرده‌اند که تحقق آن به توسعه حکمرانی مطلوب و مشروعیت نظام اداری کمک می‌کند.	علویان و ذکرپور (۱۴۰۰)	۱
هم‌پوشانی نظری و عملی	همزمانی شفافیت مفهومی و اجرایی	در تحلیل اندیشه اسلامی، شفافیت در هر دو بُعد «محتوا» و «الزامات اجرایی» مورد تأکید قرار گرفته است؛ از این رو هر سیاست‌گذاری شفافیتی باید هم لایه‌های مفهومی و هم ملزومات عملی آن را هم‌زمان پوشش دهد.		۲
تعامل قانون و هنجارها	ضرورت ادغام قانون و فرهنگ	فقدان زیرساخت‌های قانونی و فرهنگی در برخی حوزه‌های حکمرانی ایران مانع از بروز شفافیت پایدار می‌شود و برای رفع آن نیازمند تدوین مقررات شفاف‌ساز و ترویج فرهنگ پاسخگویی در بدنه دولت هستیم.		۳
انطباق بومی-فراملی	تلفیق شفافیت بومی و بین‌المللی	اصول شفافیت در اندیشه اسلامی و نظریه‌های نوین حکمرانی خوب از منظرهایی مشترک بهره می‌جویند؛ این نکته نشان می‌دهد که می‌توان رویکرد بومی اسلامی را در چارچوب معیارهای بین‌المللی شفافیت تلفیق کرد تا همسو با استانداردهای جهانی عمل نماییم.	طاهری و ارسطا (۱۳۹۵)	۴
همخوانی ارزش‌ها و حاکمیت	هم‌راستایی اسلامی و حکمرانی خوب	بررسی تطبیقی نشان داد که مبانی شفافیت در اندیشه اسلامی با محورهای «مسئولیت‌پذیری» و «دسترسی آزاد به اطلاعات» در حکمرانی خوب هم‌راستاست و این هم‌راستایی فرصتی برای بومی‌سازی چارچوب‌های شفافیتی فراهم می‌آورد.		۵
ریشه‌های اعتقادی	لزوم توجه به بُعد اعتقادی شفافیت	تطبیق تحلیل ارزش‌های دینی با معیارهای شفافیت حکمرانی، نشان داد که بدون توجه به بُعد اعتقادی و اخلاقی، معیارهای صرفاً فنی و قانونی شفافیت نمی‌تواند اعتماد عمومی را ارتقاء بخشد.		۶
رابطه شفافیت و مشروعیت	شفافیت به‌مثابه ضدفساد و مشروعیت	شفافیت به‌عنوان ابزار کلیدی برای مقابله با ناکارآمدی‌های نهادی معرفی شده است؛ انتشار دسترسی آزاد اسناد و تصمیمات، نه تنها فساد را کاهش می‌دهد بلکه مشروعیت نظام اداری را نیز تقویت می‌کند.	عبدالحسین زاده (۱۳۹۹)	۷
تقویت ناظرهای مشترک	شفافیت برای ارتقای نظارت میان‌سازمانی	کاربرد شفافیت در فرآیندهای داخلی سازمان‌های دولتی با ارتقای قابلیت نظارت میان‌سازمانی و بهره‌گیری از بازخورد مستمر، امکان شناسایی نقاط ضعف ساختاری را فراهم آورده و مسیر بهبود مستمر فرایندها را هموار می‌سازد.		۸
همگرایی سه‌جانبه	نیاز به هم‌افزایی قانون، فرهنگ و ICT	تمرکز صرف بر قوانین بدون فراهم کردن زیرساخت‌های فناورانه و فرهنگ سازمانی مناسب، اثربخشی شفافیت در ادارات را به حداقل می‌رساند؛ از این		۹

		رو باید همراه با اصلاح مقررات، فرهنگ پاسخگویی و ابزارهای دیجیتال را همزمان گسترش داد.		
۱۰	کردنائیج، فانی و مسعودی (۱۳۹۳)	بدون وجود فرهنگ سازمانی که شفافیت را یک اصل بنیادین بدانند، هر اقدام قانونی یا فناورانه در جهت دسترسی آزاد به اطلاعات با مقاومت ساختاری مواجه خواهد شد و نمی‌تواند در بلندمدت دوام بیاورد.	تقویت فرهنگ سازمانی برای شفافیت	بنیان فرهنگی سازمان
۱۱		در پژوهش میدانی مشخص شد سازمان‌هایی که ارزش‌های «صداقت»، «پاسخگویی» و «مشارکت‌جویی» را در سیاست‌های خود نهادینه کرده‌اند، در پیاده‌سازی ابزارهای شفافیت عملکرد بهتری داشته و مقاومت کارکنان در برابر تغییر نیز کاهش یافته است.	نهادینه‌سازی ارزش‌ها برای پذیرش شفافیت	درونی‌سازی هنجارها
۱۲		بررسی رابطه فرهنگ و شفافیت نشان داد تربیت مستمر مدیران و کارکنان در کارگاه‌های آموزشی مبتنی بر شفافیت، تأثیر قابل‌توجهی بر افزایش مشارکت و بهبود فضای اعتماد درون‌سازمانی دارد.	تأثیر آموزش مستمر بر فضای اعتماد	نقش یادگیری در اعتماد
۱۳		فقدان سازوکار ارزیابی فرهنگ سازمانی شفاف منجر به آن می‌شود که بسیاری از پروژه‌های شفافیت نصفه‌نیمه اجرا شده و اثربخشی لازم را نداشته باشند؛ بنابراین باید شاخص‌های فرهنگی شفافیت را به‌دقت تعریف و پایش کرد.	ضرورت تعریف و پایش شاخص‌های فرهنگی	سنجش هنجارها
۱۴	معدنی (۱۴۰۱)	پیوند شفافیت با فرهنگ سازمانی سالم باعث شده کارکنان دولتی با انگیزه بیشتری در فرآیندهای تصمیم‌گیری مشارکت کنند و از تکرار خطاهای اداری جلوگیری شود؛ این مشارکت دوطرفه اعتماد سازمان و جامعه را تقویت می‌کند.	مشارکت کارکنان از طریق فرهنگ سالم	انگیزش کارکنان درونی
۱۵		مدل آمیخته کمی و کیفی نشان داد سازمان‌هایی که فرهنگ شفافیت را به‌صورت ساخت‌یافته تقویت می‌کنند، از نظر شاخص‌های کارآمدی و پاسخگویی نمرات بالاتری کسب می‌کنند؛ این یافته پایه‌ای برای طراحی سازوکارهای فرهنگی شفاف شد.	ارتباط شفافیت فرهنگی با کارآمدی	کارایی ناشی از فرهنگ
۱۶		ضعف در انتشار منظم گزارش‌های عملکردی درون‌سازمانی باعث کاهش شفافیت و افزایش شایعات در سازمان شد؛ در حالی که گزارش‌های دوره‌ای دقیق با دسترسی آزاد، زمینه را برای حضور فعال‌تر کارکنان و نظارت مدیران فراهم می‌کند.	اهمیت انتشار منظم گزارش عملکرد	استمرار اطلاع‌رسانی
۱۷		استفاده یک‌جانبه از ابزارهای کمی بدون ترکیب با مصاحبه و ارزیابی‌های کیفی، سطح شفافیت سازمانی را درک‌ناپذیر کرده و مانع شناسایی مسائل عمده فرهنگی می‌شود؛ بنابراین تحلیل‌های جامع کیفی-کمی ضروری است.	لزوم تحلیل ترکیبی کیفی-کمی	رویکرد تلفیقی
۱۸	مولائی و همکاران (۱۳۹۸)	ارتباط رهبری اخلاقی با حکمرانی خوب نشان داد مدیری که شفافیت رفتاری را در تعاملات روزمره رعایت کند، اعتبار شخصی و نهادی را ارتقا داده و باعث افزایش اعتماد کارکنان و ذی‌نفعان بیرونی می‌شود.	شفافیت در رفتار رهبر	مسئولیت‌پذیری رهبری
۱۹		شفافیت در فرآیندهای انتصاب و ارتقاء کارکنان دولت از طریق انتشار معیارها و ارزیابی‌های دقیق، مانع بروز تبعیض سازمانی شده و ارتقای شفافیت ساختاری را تسهیل می‌سازد.	شفافیت در انتصابات و ارتقاء	عدالت‌گزینی

۲۰		فقدان توضیح شفاف درباره سازوکارهای ارتقای شغلی باعث شده کارکنان اعتماد خود را نسبت به سیستم اداری از دست بدهند؛ برگزاری جلسات شفاف سازی علنی می تواند اعتماد را بازسازی کند.	جلسات برگزاری شفاف سازی علنی	نمایش عمومی فرایند
۲۱		تمرکز صرف بر شفافیت داده ای بدون تقویت مهارت های برخورد حرفه ای با اطلاعات، می تواند منجر به سوء استفاده یا تحریف داده ها شود؛ بنابراین باید در کنار ابزارها، روی آموزش مدیریت داده و اخلاق اطلاعاتی سرمایه گذاری کرد.	سرمایه گذاری در اخلاق اطلاعاتی	پرورش رفتار اطلاعاتی
۲۲		«ارزش های ذهنی و عینی شفافیت» باید به عنوان دو مؤلفه مکمل در سیاست گذاری های شفافیت مورد توجه قرار گیرند؛ اگر یکی نادیده گرفته شود، سلامت فرایند شفافیتی خدشه دار خواهد شد.	توجه همزمان به ارزش های ذهنی و عینی	هم افق ذهنی-عینی
۲۳	سپهرنیا و همکاران (۱۳۹۸) سپهرنیا و همکاران (۱۳۹۸)	در مطالعه موردی نشان داده شد در صورتی که فقط به انتشار اسناد قانونی بسنده شود و جذابیت بصری و دسترسی آسان فراهم نگردد، مشارکت عمومی کاهش یافته و اعتماد به پروژه های شفافیت افت می کند.	ضرورت دسترسی آسان و جذابیت بصری	تسهیل دسترسی
۲۴		مدل خلاقانه شفافیت حکمرانی خوب با ترکیب تصویرسازی داده ها و گزارش متنی، باعث شد مخاطبان غیرفنی نیز مفاهیم پیچیده را درک کرده و مشارکت آن ها در نظارت مدنی افزایش یابد.	تصویرسازی داده برای مشارکت عمومی	جلب مخاطب از طریق تصویر
۲۵		قوانین ضد فساد در معاملات دولتی ناکارآمد است و بدون اصلاحات بنیادین، شفافیت حقوقی تحقق نخواهد یافت؛ پیشنهاد شد سازوکارهای حسابرسی مستقل و انتشار عمومی نتایج بررسی ها در وبسایت رسمی ایجاد شود.	اصلاح قوانین ضد فساد	بازتعریف بازدارندگی
۲۶	گل پور و همکاران (۱۴۰۱)	فقدان نهاد مستقل با اختیارات نظارتی در ساختار حقوقی معاملات دولتی، یکی از موانع اصلی شفافیت تشخیص داده شد؛ تشکیل یک مرجع ناظر با حمایت قانونی می تواند این خلأ را پر کند.	تشکیل مرجع ناظر مستقل	تضمین بی طرفی نظارتی
۲۷		نبود دسترسی آزاد شهروندان به اسناد مناقصه و قراردادهای، امکان نظارت مردمی را کاهش داده است؛ پیشنهاد انتشار همه اسناد مرتبط در پورتال های gouvernemental.gov از طریق متادیتا استاندارد مطرح شد.	انتشار اسناد مناقصه با متادیتا استاندارد	افزایش شفافیت فنی
۲۸		شفافیت در سطح قانونی تنها با تصویب قانون محقق نمی شود؛ نیاز به آیین نامه تفصیلی و ضمانت اجرای مشخص، از پیش نیازهای اجرای مؤثر شفافیت حقوقی است.	نیاز به آیین نامه و ضمانت اجرا	الزام آوری ساختاری
۲۹		در مطالعه تطبیقی مشاهده شد که سازوکارهای انتشار گزارش های مالی و حسابرسی در شرکت های دولتی برخی کشورها کارآمدتر است؛ توصیه شد الگوی گزارش دهی IFRS با ملاحظات بومی در ایران تطبیق داده شود.	تطبیق IFRS با ملاحظات بومی	سازگاری حسابداری
۳۰	طیجریلو، فراهانی و قلیخانی (۱۴۰۱)	هرچند انتشار اطلاعات مالی برای عموم ضروری است، اما نیاز به شفاف سازی روشی درباره نحوه دسترسی و استفاده از داده ها احساس می شود تا سوء تفاهم و برداشت های غیرکارشناسی کاهش یابد.	شفاف سازی روش دسترسی و استفاده	ایمنی فرایند دسترسی
۳۱		گزارش دهی دوره ای عملکرد پروژه های عمرانی در پورتال های شرکت های دولتی، باعث شد روند پیشرفت پروژه و چالش های مالی و فنی برای ذی نفعان شفاف شود و از تأخیرهای بی دلیل جلوگیری گردد.	گزارش دوره ای پروژه های عمرانی	پیوند پروژه و شفافیت
۳۲		ارائه داشبوردهای KPI تعاملی در وبسایت های دولتی، امکان رهگیری زنده شاخص های مهم را فراهم آورد و مشارکت کاربران در گزارش خطاها و پیشنهاد ارتقا را افزایش داد.	داشبورد تعاملی شاخص ها	نمایش بلادرنگ شاخص ها
۳۳	رضایی و یآوری (۱۳۹۹)	مناقضات دولتی ایران فاقد انطباق با استانداردهای شفافیت جهانی مانند WTO و EU است؛ لازم است چارچوب قانونی مصوب مطابق الزامات بین المللی تدوین گردد.	انطباق مناقصات با استاندارد بین المللی	ارتقای معیارهای رقابتی
۳۴		ضوابط اجرایی موجود به درستی تشریح نشده و باعث سردرگمی شرکت کنندگان در مناقصات شده است؛ انتشار راهنمای جامع و آموزش های آنلاین پیشنهاد شد.	انتشار راهنمای جامع مناقصات	ساده سازی فرایند اطلاع رسانی

۳۵		عدم شفافیت در فرایند ارزیابی پیشنهادهای موجب بروز ابهام در نتایج و افزایش احتمال اعتراض از سوی شرکت کنندگان می شود؛ تدوین شاخص های روشن و معیارهای امتیازدهی دقیق ضروری است.	شفافیت در ارزیابی پیشنهادهای	وضوح ملاک های انتخاب
۳۶		بررسی وبسایت سازمان های حاکمیتی نشان داد بسیاری از وزارتخانه ها بخش «دسترسی آزاد به اطلاعات» را به روز نکرده اند یا محتوا ناقص است؛ این خلأ موجب کاهش اعتماد عمومی شده است.	نقص محتوای دسترسی آزاد به اطلاعات	خلأ محتوایی
۳۷	نرگسیان و جمالی (۱۳۹۸)	طراحی ضعیف رابط کاربری پورتال ها کاربرمحور نبوده و کاربران عادی برای یافتن اسناد و گزارش ها دچار سردرگمی می شوند؛ پیشنهاد شد با بهره گیری از اصول UX/UI، ناوبری ساده و دسته بندی موضوعی بهبود یابد.	بهبود UX/UI پورتال ها	بهبود سازی تعامل کاربر
۳۸		فقدان سازوکار بازخورد کارآمد در وبسایت ها موجب شد کاربران نتوانند پیشنهاد یا شکایت خود را ثبت کنند؛ اجرای فرم های تعاملی و سیستم تیکتینگ آنلاین به عنوان راهکار مد نظر قرار گرفت.	راه اندازی سیستم تیکتینگ آنلاین	تسهیل پیگیری درخواست
۳۹		رابطه میان رتبه وبسایت ها و شاخص شفافیت سازمانی نشان داد آن دسته از وزارتخانه ها که بخش اخبار و گزارش را به صورت منظم به روزرسانی می کنند، قابلیت پاسخگویی بالاتری دارند.	ارتباط بروزرسانی مرتب با پاسخگویی	اتصال بازخورد و پاسخ
۴۰	جمالی، نرگسیان و پیران نژاد (۱۳۹۶)	تحلیل آماری نشان داد افزایش تعداد گزارش های مالی منتشر شده، با کاهش نرخ فساد اداری در همان دوره زمانی همبستگی معناداری دارد؛ این یافته اهمیت داده های مالی باز را برجسته می کند.	همبستگی گزارش مالی با کاهش فساد	اثربخشی صورت های مالی
۴۱		نبود بخش پرسش و پاسخ تعاملی در پورتال ها مانع از روشن شدن سؤالات و ابهامات مخاطبان شده است؛ پیشنهاد شد FAQ پویا با قابلیت جستجو و دسترسی ساده پیاده گردد.	پیاده سازی FAQ پویا و جستجوپذیر	پاسخگویی خودکار
۴۲		شفافیت شرط اساسی برای جهت دهی عملکرد کارکنان دولت است و با افزایش شفافیت در سیاست ها و قوانین، انگیزه کارکنان برای پایبندی به استانداردهای اخلاقی و حرفه ای تقویت می شود.	شفافیت برای انگیزش اخلاقی کارکنان	تقویت وجدان کاری
۴۳	یزدانی زنوز (۱۳۸۸)	تحقق شفافیت در سطوح بالای حاکمیت مستلزم وجود نهادهای پاسخگو و نظارتی قدرتمند است که اختیارات لازم را برای پیگیری و اعلام نتایج در اختیار داشته باشند.	اختیارات نظارتی برای پاسخگویی	توانمندسازی نظارتی
۴۴		تاکید نظریه های حکمرانی خوب بر شفافیت مالی و عملیاتی نشان می دهد بدون انتشار دقیق آمار بودجه و عملکرد، امکان نظارت درستی بر اجرای پروژه ها وجود نخواهد داشت.	شفافیت مالی و عملیاتی	دوگانگی شفافیت
۴۵		فقدان سیاست های هماهنگ ساز شفافیت بین دستگاه ها سبب اختلاف رویه و سردرگمی جامعه می شود؛ ایجاد سازوکار هماهنگی میان وزارتی برای شفاف سازی ضروری است.	نیاز به هماهنگی میان وزارتی	انسجام بین بخشی
۴۶		رسانه ها و نهادهای مدنی با مطالبه مداوم شفافیت، فشار لازم را به دولت وارد می کنند تا فرایندهای تصمیم گیری و اطلاعات عمومی را شفاف سازد و این رویکرد باعث افزایش پاسخگویی نهادی شده است.	فشار مطالبه گرانه نهادهای مدنی	نقش مطالبه گری
۴۷	رفعت مقام و فیروزی (۱۴۰۱)	همکاری فعال سازمان های مردم نهاد با خبرنگاران و انتشار گزارش های هم زمان، به رصد بهتر عملکرد دولت کمک کرده و نقش مهمی در کشف تخلفات اداری ایفا نموده است.	نقش همکارانه نهادهای مدنی و رسانه ها	مشارکت نهادهای غیردولتی
۴۸		فراهم سازی بودجه و امکانات برای تشکیل های مدنی کوچک، امکان پیگیری پروژه های شفافیت محلی را فراهم می آورد و از این طریق شفافیت از بالا به پایین و بالعکس تقویت می شود.	تقویت پروژه های شفافیت محلی	تکیه گاه مردمی
۴۹	نوری پور، تاجیک و اسفندیاری مقدم (۱۴۰۰)	بررسی وبسایت های سازمان های بین المللی حقوق بشر نشان داد دسترسی به اسناد و گزارش های تحقیقی باعث افزایش اعتبار نهادها و تقویت مشارکت جهانی در موضوعات حقوق بشر شده است.	تأثیر انتشار اسناد بر اعتبار جهانی	اعتبار بین المللی

۵۰		استفاده از استانداردهای بین‌المللی متاداده در وبسایت‌ها موجب شد اطلاعات به‌سادگی در سامانه‌های کاوشگر متصل شود و این قابلیت، امکان تحلیل مقایسه‌ای میان نهادهای مختلف را فراهم آورد.	به‌کارگیری متاداده بین‌المللی	استانداردسازی مشترک
۵۱		فقدان راهنمای کاربر برای دسترسی به داده‌های حقوق بشر، کاربران را از جستجوهای عمیق بازداشته است؛ ایجاد راهنمای تعاملی و مستندات دقیق به‌عنوان ضرورت شفافیت دیجیتال مطرح شد.	تولید راهنمای تعاملی دیجیتال	خودیار کاربران
۵۲	Baldynyuk (۲۰۲۴)	فقدان نهادهای مستقل و اطلاعات عمومی قابل دسترسی، مانع اجرای مؤثر استراتژی‌های ضد فساد در اوکراین شده و تنها با ایجاد ساختارهای نظارتی مستقل و انتشار بی‌قیدوشرط داده‌های دولتی می‌توان این خلأ را جبران کرد.	استقلال و دسترسی کامل به داده	مالکیت اطلاعات
۵۳		بررسی تجربیات اوکراین نشان داد حتی در صورت تصویب قوانین ضد فساد، اگر داده‌ها در عمل منتشر نشوند، سیاست‌ها بی‌اثر خواهند بود؛ از این رو باید ضمانت اجرایی انتشار اطلاعات دولتی نیز در قوانین گنجانده شود.	ضمانت اجرایی انتشار اطلاعات	اجبار حقوقی
۵۴		تضعیف ساختارهای نظارت‌پذیری در سطح محلی باعث شد فسادهای جزئی تشخیص داده نشوند؛ تمرکز بر شفاف‌سازی فرایندهای خرید و تأمین محلی از جمله راهکارهای مؤثر بود.	شفافیت خرید و تأمین محلی	اولویت‌دهی داخلی
۵۵		در غیاب استانداردهای داده‌محور، بانک‌های اطلاعات ملی نمی‌توانند به اشتراک‌گذاری جامع اطلاعات بپردازند؛ توصیه شد چارچوب داده‌های ملی تدوین شود.	چارچوب ملی اشتراک داده	زیرساخت قانونی
۵۶		فقدان شفافیت در نحوه گزارش‌دهی نتایج سیاست‌های ضدفساد، مانع از مقایسه عملکرد بلندمدت نهادهای مختلف می‌شود؛ گزارش‌های تحلیلی سالانه پیشنهاد گردید.	گزارش سالانه تحلیلی ضدفساد	بازخورد دوره‌ای
۵۷		در اوکراین تجربه‌ی «داده باز اضطراری» نشان داد انتشار آنی داده‌های بحران‌های طبیعی باعث هماهنگی بهتر مراکز امدادی شد.	داده باز اضطراری برای بحران طبیعی	آمادگی اطلاعاتی
۵۸		پیاده‌سازی پورتال پت‌بات برای پاسخگویی ۲۴ ساعته به سؤالات شهروندان درباره اطلاعات دولتی، باعث افزایش مشارکت و رضایت عمومی شده است.	پت‌بات پاسخگو ۲۴/۷	پشتیبانی مداوم
۵۹		تأکید نظریه‌پردازان حکمرانی مشارکتی بر شفافیت نشان داد اطلاعات شفاف جریان‌ساز همکاری دولت و جامعه است و باید از کانال‌های رسمی و غیررسمی چندگانه تأمین شود.	کانال‌های چندگانه اطلاعات	تنوع رسانه‌ای
۶۰	Şengül & Günal (۲۰۲۳)	فقدان سازوکار شناسایی و رفع تعارض منافع در قوانین دموکراتیک، بسیاری از فرایندهای شفاف را بی‌اثر ساخته است؛ به این ترتیب باید در کنار شفافیت، نظارت بر تضاد منافع نیز تقویت شود.	ساختار و قوانین رفع تعارض منافع	پیشگیری سازمانی
۶۱		شفافیت اطلاعاتی دولت الکترونیک تنها زمانی مؤثر است که سطح دسترسی برای همه اقشار طوری تنظیم شود که نابرابری دیجیتالی ایجاد نگردد؛ توصیه شد دسترسی آفلاین نیز فراهم شود.	دسترسی آفلاین برای همه اقشار	فراگیری اطلاعاتی
۶۲		فقدان ترکیب شفافیت رفتاری و فناوری در برخی نهادها باعث شده کاربران به داده‌های دیجیتال اعتماد نکنند؛ لزوم رویکرد دوگانه شفافیت مطرح شد.	رویکرد دوگانه شفافیت	تعادل میان سطحی
۶۳		ارائه محتوای چندرسانه‌ای شامل ویدئو، نمودار و متن در پورتال دولتی، باعث شد گروه‌های سنی مختلف بتوانند اطلاعات را بر اساس نیاز خود دریافت کنند.	محتوای چندرسانه‌ای برای اقشار مختلف	تنوع فرامتنی
۶۴		در مدل حکمرانی دموکراتیک، شفافیت به‌عنوان شرط ابتدایی مشارکت معنادار شهروندان تعریف می‌شود و بدون سازوکارهای شفاف، بحث‌های عمومی در مجاری قانونی و مدنی به بن‌بست خواهد خورد.	شفافیت پیش‌شرط مشارکت دموکراتیک	زمینه دموکراسی
۶۵		استفاده از پلتفرم‌های بلاک‌چین برای ثبت بی‌قیدوشرط سوابق تصمیمات، امکان ردیابی کامل و غیرقابل تغییر را فراهم ساخته است.	شفافیت با دفتر کل توزیع‌شده	ضمانت غیرمتمرکز

۶۶		طراحی معیارهای سنجش شفافیت از منظر رضایت‌سنجی شهروندان، باعث شد سنجش اثربخشی اقدامات شفافیت واقعی‌تر و عملیاتی‌تر گردد.	معیار سنجش شفافیت بر مبنای رضایت	سنجش جامعه‌محور
۶۷	Kapesa & Nirmala (۲۰۲۴)	رسانه‌های اجتماعی با فراهم کردن بستر گفت‌وگوی مستقیم میان شهروندان و نهادهای حکومتی، به مطالبه‌گری شفافیت سرعت بخشیده و امکان رصد فوری اقدامات دولت را در معرض دید عموم قرار داده‌اند.	مطالبه فوری شفافیت در شبکه‌های اجتماعی	تکیه بر شبکه‌های اجتماعی
۶۸		همکاری دانشگاه‌ها و NGO ها برای تولید محتوای آموزشی درباره حقوق دسترسی به اطلاعات عمومی، باعث شد شهروندان با فرآیندهای شفافیت آشنایی بیشتری پیدا کنند و مشارکت فعال‌تری در مطالبه‌گری داشته باشند.	آموزش حقوق دسترسی به اطلاعات	توانمندسازی حقوقی
۶۹		گزارش‌های زنده رسانه‌های اجتماعی از روند تصویب قوانین و انتشار اسناد دولتی، به‌عنوان یک ابزار بازدارنده فساد عمل کرده و مانع تصمیم‌گیری‌های پشت‌پرده شده است.	بازداری فساد از طریق گزارش زنده	پیشگیری لحظه‌ای
۷۰		ادغام داده‌های باز با ابزارهای تحلیلی پیشرفته مانند هوش مصنوعی، موجب شده پژوهشگران بتوانند الگوهای پنهان فساد را شناسایی و اعلام نمایند.	شناسایی فساد با هوش مصنوعی	کشف خودکار
۷۱		همکاری بین‌المللی در تبادل تجربیات شفافیت، موجب شد کشورهای در حال توسعه بتوانند از الگوهای موفق استفاده و ساختارهای خود را بهبود بخشند.	تبادل بین‌المللی تجربیات شفافیت	یادگیری فراملی
۷۲		طراحی کارزارهای رسانه‌ای مشترک دولت و NGO ها برای آشنایی مردم با سازوکارهای شفافیت، باعث افزایش قابل‌توجه مشارکت مدنی در نظارت بر عملکرد دولت شد.	کارزار مشترک دولت و NGO	اتحاد عمومی
۷۳		در تحلیل شبکه‌های اجتماعی مشخص شد هشتگ‌های رسمی دولت برای شفافیت باید از پیش‌تعیین‌شده و تبلیغ‌شده باشند تا سردرگمی کاربران کاهش یابد.	هشتگ رسمی پیش‌تعیین‌شده	همانگی ارتباطی
۷۴	Amirullah (۲۰۲۴)	استفاده از مدل‌های هوش مصنوعی برای تحلیل احساسات کاربران درباره گزارش‌های شفافیت، سرعت واکنش دولت به بازخورد را بهبود بخشیده است.	هوش مصنوعی برای تحلیل احساسات	تحلیل افکار عمومی
۷۵		طراحی بازی‌وارسازی (Gamification) در پلتفرم‌های شفافیت به افزایش تعامل کاربران و تبدیل روند مشارکت به تجربه‌ای جذاب کمک کرده است.	بازی‌وارسازی مشارکت	جذابیت تعاملی
۷۶		بازخورد مردمی به سیاست‌های شفافیتی باید به‌صورت ساختاریافته ثبت و تحلیل شود تا بتوان تصمیمات اصلاحی را براساس شواهد تنظیم کرد.	ثبت و تحلیل ساختاریافته بازخورد	نظم‌دهی داده‌های بازخورد
۷۷		در مدل حکمرانی مشارکتی، سازوکارهای تعاملی نظیر شوراها مردمی شفافیت تصمیم‌گیری را افزایش داده و موجب شده سرنوشت سیاست‌ها شفاف‌تر و پاسخگوتر شود.	شفافیت از طریق شوراها مردمی	نماینده‌گی مردمی
۷۸		ترکیب فرایندهای رسمی و غیررسمی در چارچوب مشارکتی باعث شده ذی‌نفعان با احساس مالکیت بر تصمیمات، نظارت مستمری بر اجرای سیاست‌ها داشته باشند.	احساس مالکیت ذی‌نفعان در اجرا	تعلق‌خاطر جمعی
۷۹		فقدان بازخورد مستمر از سوی دولت به نهادهای مدنی، انگیزه مشارکت را کاهش داده است؛ ایجاد پلتفرم‌های دوطرفه برای اعلام نتایج پیگیری‌های مدنی ضروری است.	پلتفرم بازخورد دوسویه	پل ارتباطی
۸۰	Bakircioğlu & Öktem (۲۰۲۵)	در شهرداری‌های ترکیه تجربه «میز مردم» نشان داد دسترسی مستقیم شهروندان و پاسخگویی رسمی مقامات، اعتماد عمومی را افزایش داده و موجب شفاف‌تر شدن فرآیند تخصیص منابع و خدمات شهری شد.	ارتقای اعتماد از طریق میز مردم	تقویت دیالوگ
۸۱		ترکیب شفافیت رفتاری و فناوری در مدل «میز مردم»، امکان رصد عملکرد لحظه‌ای مقامات را فراهم کرد و مانع از بروز فسادهای خرد در سطح محلی شد.	رصد لحظه‌ای عملکرد مقامات	پایش بی‌وقفه

۸۲		استفاده از اپلیکیشن موبایل «میز مردم» برای ثبت شکایت و پیشنهاد، مشارکت مردمی را تسهیل کرده و زمان پاسخگویی را به حداقل رساند.	مشارکت موبایلی مردمی	دسترسی سیار
۸۳		مدل «میز مردم» با افزودن گزارش‌های ویدئویی از جلسات تصمیم‌گیری محلی، شفافیت رفتار نمایندگان را نمایش داد و نظارت مردمی را هوشمندتر کرد.	گزارش ویدئویی جلسات محلی	شفافیت چندحسی
۸۴		مشارکت نهادهای دانشگاهی در «میز مردم» باعث شد شفافیت علمی و داده‌محور در تصمیمات شهری گنجانده شود و شواهد پژوهشی در سیاست‌گذاری لحاظ گردد.	گنجانیدن شفافیت علمی در تصمیمات شهری	پیوند پژوهش و شهر
۸۵		در مدل «میز مردم»، ایجاد امکان پخش زنده جلسات تصمیم‌گیری در پورتال، موجب افزایش حس نظارت شهروندان و کاهش تصمیم‌گیری‌های پشت‌پرده شد.	پخش زنده جلسات تصمیم‌گیری	انتشار هم‌زمان
۸۶		استفاده از فناوری واقعیت افزوده در اپ «میز مردم» برای نمایش اطلاعات پروژه‌ها، جذابیت مشارکتی را افزایش داد و نرخ تعامل با سامانه را به طور چشمگیری بالا برد.	واقعیت افزوده برای مشارکت جذاب	همراه‌سازی فناوری
۸۷		افزودن امکان واکنش مستقیم شهروندان به گزارش‌ها با ارسال ویدئو و عکس باعث افزایش شفافیت واقعی و جلوگیری از گزارش‌های ساختگی شد.	واکنش چندرسانه‌ای شهروندی	بیان متنوع
۸۸		در «میز مردم»، ابزار تحلیل مشارکت مانند نمودارهای تعاملی میزان تعامل کاربران با روند تصمیم‌گیری را نمایش می‌دهد و نقایص مشارکت را آشکار می‌سازد.	ابزار تحلیل مشارکت تعاملی	سنجش فعال
۸۹		افزودن امکان دسترسی آفلاین از طریق مراکز خدمات شهری برای شهروندانی که دسترسی اینترنت ندارند، شمول شفافیت را ارتقا داد.	دسترسی آفلاین از طریق خدمات شهری	نقطه دسترسی سراسری
۹۰	Kumar (۲۰۲۵)	چارچوب IAGF-۲۰۲۵ شفافیت را به‌عنوان محور اصلی حکمرانی مطلوب در نظر گرفته و آن را با مؤلفه‌هایی چون پاسخگویی، انسجام ساختاری و عدالت نهادی پیوند زده است.	شفافیت به‌عنوان محور حکمرانی	بنیاد حکمرانی
۹۱		در چارچوب IAGF-۲۰۲۵، تأکید شده که بدون داده‌های باز، شفافیت مالی و عملیاتی ناقص خواهد بود؛ بنابراین توصیه شده هر نوع قرارداد، گزارش مالی و عملکردی در پورتال واحد و به‌صورت قابل‌داده باز منتشر گردد تا دسترسی همگانی امکان‌پذیر شود.	انتشار یکپارچه داده باز	وحدت داده‌ای
۹۲		بررسی چند کشور نشان داده است مدل IAGF برای کشورهای با مخاطبان کم‌سواد دیجیتال نیازمند ادغام فناوری کم‌هزینه (مثل پیامک) است تا شفافیت دیجیتال فراگیر شود.	شفافیت دیجیتال کم‌هزینه	اقتصادی‌سازی فناوری
۹۳		توصیه شده در چارچوب IAGF-۲۰۲۵، نمایندگانی از جامعه مدنی و بخش خصوصی بر شورای شفافیت دولتی نظارت کنند تا تعامل میان‌حکومتی و مردمی حفظ و اعتماد عمومی تقویت گردد.	نظارت مشترک دولت و جامعه	شراکت نظارتی
۹۴		در چارچوب IAGF، توصیه شده از سنجش‌های دوره‌ای اعتماد عمومی از طریق نظرسنجی دیجیتال استفاده شود تا تأثیر اقدامات شفافیت به‌صورت دقیق اندازه‌گیری گردد.	سنجش دوره‌ای اعتماد عمومی	پایش اعتماد
۹۵	Zaiats (۲۰۲۴)	طراحی بازخورد در کانال‌های دیجیتال همچون پورتال و شبکه‌های اجتماعی باید امکان ثبت نظرات، رأی‌گیری و گزارش تخلفات را به ساده‌ترین شکل برای شهروندان فراهم کند تا مشارکت بی‌واسطه و مؤثر در فرآیند شفافیت شکل گیرد.	سازوکار بازخورد ساده‌سازی‌شده	سهولت بازخورد
۹۶		تحلیل کارکرد پلتفرم‌های دیجیتال نشان داد هرچه امکان گزارش تخلف به‌صورت ناشناس و امن فراهم شود، مشارکت شهروندی در نظارت بر عملکرد دولت افزایش یافته است.	گزارش ناشناس و امن تخلف	تضمین محرمانگی

۹۷		گزارش‌های تحلیلی ماهانه از داده‌های پورتال‌های دولتی که به صورت گرافیکی و تعاملی منتشر شوند، شفافیت دسترسی به روند تصمیمات را ارتقاء داده و علت تصمیم‌سازی را برای مخاطبان غیرحرفه‌ای توضیح می‌دهد.	گزارش تعاملی تحلیلی ماهانه	پیگیری مستمر
۹۸		طراحی سازوکار بازخورد دیجیتال باید امکان ارزیابی رضایت شهروندان از کیفیت اطلاعات منتشرشده را فراهم آورد تا بهبود مستمر محتوا دنبال شود.	رضایت ارزیابی شهروندی	بازخورد اجتماعی
۹۹		گزارش‌های خودکار هفتگی از تغییرات اطلاعات پورتال، امکان نظارت لحظه‌ای توسط کاربران حرفه‌ای را فراهم ساخته است.	گزارش خودکار هفتگی	خودکارسازی گزارش
۱۰۰		طراحی الگوریتم اولویت‌بندی بازخوردها بر اساس فوریت و تأثیر، موجب شده تیم‌های دولتی به سریع‌ترین و مهم‌ترین مسائل رسیدگی کنند.	اولویت‌بندی فوریت بر اساس الگوریتم	تصمیم‌سازی هوشمند
۱۰۱	Aqeel et al. (۲۰۲۴)	مشارکت دیجیتال از طریق شبکه‌های اجتماعی، موجب ارتقاء پاسخگویی نهادی شد؛ شهروندان با ارسال مستقیم گزارش‌ها و دریافت بازخورد آنی، اعتماد به نهادهای حکومتی را افزایش دادند.	پاسخگویی آنی از طریق پلتفرم اجتماعی	تعامل آنی
۱۰۲		تجربه پاکستان نشان داد طراحی کمپین‌های اطلاع‌رسانی دیجیتال با محتوای آموزشی درباره حقوق اطلاعاتی شهروندان، مشارکت مردمی را به شکل چشمگیری افزایش داده است.	کمپین آموزشی دیجیتال حقوق اطلاعات	آگاهی‌رسانی مجازی
۱۰۳		ایجاد هشتگ‌های رسمی برای گزارش مشکلات شفافیت در فضای مجازی، به‌عنوان ابزاری برای گردآوری بازخورد سازمان‌یافته از کاربران عمل کرد و دولت را مجبور نمود واکنش سریع‌تری داشته باشد.	بازخورد سازمان‌یافته با هشتگ رسمی	نظم مجازی
۱۰۴		عدم اطلاع‌رسانی کافی در کانال‌های رسمی درباره حقوق دسترسی به اطلاعات، باعث شده بسیاری از شهروندان از امکان شفافیت بی‌اطلاع باشند؛ کمپین رسانه‌ای گسترده توصیه شد.	کمپین رسانه‌ای حقوق اطلاعات	آگاهی همگانی
۱۰۵	Resa & Group Five (۲۰۲۴)	مطالعه عملکرد بخش عمومی کنیا نشان داد اجرای سیاست‌های شفافیت در پروژه‌های عمرانی، با انتشار داده‌های اجرای فیزیکی و مالی، موجب کاهش هزینه‌های اضافی و تأخیرهای زمانی شد.	شفافیت پروژه عمرانی برای کاهش هزینه	صرفه‌جویی عام
۱۰۶		استفاده از گزارش‌های تصویری از پیشرفت پروژه‌ها در پورتال دولتی، مشارکت ساکنان محلی را در نظارت بر پروژه‌های شهری تقویت کرد و کیفیت خدمات عمومی را بهبود داد.	گزارش تصویری برای نظارت محلی	جذابیت بصری
۱۰۷		فراهم کردن امکان پرسش زنده کاربران از مدیر پروژه در پورتال، به شفافیت و پاسخگویی سریع کمک کرد و ارتباطات دوطرفه میان مدیران و مردم را تقویت نمود.	پرسش و پاسخ زنده در پورتال	تعامل مستقیم
۱۰۸		مطالعه پروژه‌های زیربنایی در کنیا نشان داد انتشار تفصیلی اسناد مناقصه و قراردادهای، مانع اعمال فشارهای غیرحقوقی شد و استانداردهای مناقصه را ارتقا داد.	انتشار تفصیلی اسناد مناقصه	عمق اطلاع‌رسانی
۱۰۹		بهره‌گیری از تصاویر ماهواره‌ای و داده‌های باز از پروژه‌های شهری، شفافیتی فراتر از گزارش‌های متنی ایجاد کرده و موجب اعتماد بیشتر عمومی شده است.	استفاده از تصاویر ماهواره‌ای	به‌کارگیری فناوری
۱۱۰	Nunes, Gomes & Santana (۲۰۲۳)	در بیمارستان‌های دولتی برزیل، شفافیت مالی و کلینیکی باعث شده مدیران با دسترسی آزاد به آمار پذیرش، تخت و درمان؛ تصمیمات منابع انسانی و تجهیزات را سریع‌تر و دقیق‌تر اتخاذ کنند.	شفافیت داده‌های بالینی برای تصمیم‌گیری	امنیت بهداشتی
۱۱۱		انتشار نتایج ارزیابی عملکرد پزشکان و شاخص‌های ایمنی بیمار در پورتال عمومی، موجب افزایش پاسخگویی و کشف سریع نقایص در خدمات درمانی گردید.	انتشار شاخص ایمنی بیمار	رفع نگرانی
۱۱۲		فقدان یکپارچگی داده‌ها میان بخش‌های مختلف بیمارستان، مانع تحلیل جامع و شفافیت کامل شد؛ توصیه گردید سیستم‌های اطلاعاتی یکپارچه طراحی شود.	نیاز به یکپارچگی سیستم اطلاعاتی	پیوستگی سامانه‌ها

۱۱۳	Moradi & Mazoochi (۲۰۲۴)	انتشار گزارش‌های داده‌محور عملکرد بیمارستان با ساختار مقایسه‌ای بین واحدها، باعث شد رقابت سالمی برای ارتقای کیفیت ایجاد شود.	مقایسه سالم واحدها	رقابت سازنده
۱۱۴		انتشار هم‌زمان داده‌های مالی و کیفی بیمارستان‌ها در پورتال سازمانی، امکان تحلیل چندبعدی را برای پژوهشگران به وجود آورد.	انتشار هم‌زمان داده مالی و کیفی	تعادل اطلاعاتی
۱۱۵		استفاده از داده‌های باز دولتی باعث شد پژوهشگران و شهروندان بتوانند تحلیل‌های مستقل از عملکرد دولت ارائه دهند و این شفافیت بیرونی فشار لازم را برای اصلاحات داخلی ایجاد کرد.	قدرت تحلیل مستقل با داده باز	استقلال تحلیلی
۱۱۶		انتشار API های آزاد برای دسترسی به داده‌های پورتال دولتی، امکان توسعه اپلیکیشن‌های ثالث برای نظارت بی‌وقفه بر عملکرد دولت را فراهم نمود.	توسعه اپ ثالث با API آزاد	آزادی توسعه
۱۱۷		طراحی داشبورد تحلیلی مبتنی بر داده‌های باز، مقایسه عملکرد سازمان‌ها را در یک نگاه ممکن ساخت و معیارهای شفاف بودن هر نهاد را به‌صورت بصری نمایش داد.	داشبورد مقایسه‌ای بصری	شفافیت تطبیقی
۱۱۸		فقدان نسخه‌برداری استاندارد از داده‌های باز منجر شده برخی کاربران نتوانند داده‌ها را تحلیل کنند؛ ارائه قالب‌های CSV و JSON پیشنهاد شد.	استانداردسازی قالب داده باز	یکسان‌سازی فرمت‌ها
۱۱۹		امکان دسترسی به داده‌های باز بدون نیاز به ثبت‌نام و پرداخت هزینه، باعث ارتقای گردش آزاد اطلاعات و شتاب‌بخشی به پژوهش‌های دانشگاهی شد.	دسترسی آزاد بدون ثبت‌نام	سهولت همه‌جانبه
۱۲۰		طراحی API تعاملی برای شهروندان، امکان ساخت داشبوردهای شخصی را فراهم کرده و تجربه مشارکت در شفافیت را شخصی‌سازی می‌کند.	شخصی‌سازی تجربه شفافیت	تطابق با نیازها
۱۲۱		اعمال مجازات خودکار برای سازمان‌هایی که اطلاعات را طبق استانداردهای دیجیتال منتشر نمی‌کنند، باعث تسریع در اجرای شفافیت شد.	مجازات خودکار عدم انتشار اطلاعات	بازدارندگی خودکار
۱۲۲		مطالعه‌ای جامع نشان داد شفافیت زمانی پایدار می‌شود که به‌صورت شبکه‌ای میان بُعد قانونی، ساختاری، فرهنگی، فناورانه و مشارکتی پیوند بخورد و هر حلقه بدون حلقه دیگر ناقص خواهد ماند.	شفافیت شبکه‌ای میان‌بُعدی	هم‌افزیندی داده‌ها
۱۲۳		ایجاد فورумی آنلاین تخصصی با حضور کارشناسان و شهروندان، کمک کرده است تا چالش‌های مربوط به شفافیت در حوزه‌های تخصصی مانند سلامت و محیط زیست بررسی گردد.	فوروم تخصصی آنلاین	بحث تخصصی
۱۲۴		اجرای پروژه‌های CSR شفاف، باعث جلب اعتماد ذی‌نفعان خارجی شد و شرکت‌های دولتی مالزی توانستند رابطه بهتری با سرمایه‌گذاران بین‌المللی برقرار کنند.	CSR شفاف برای اعتماد بین‌المللی	مسئولیت اجتماعی
۱۲۵		استفاده از گزارش‌های تصویری پروژه‌های مسئولیت اجتماعی، تأثیر احساسی بر مخاطبان گذاشت و مشارکت مردمی در اقدامات حمایتی را افزایش داد.	تأثیر احساسی گزارش تصویری	نفوذ عاطفی
۱۲۶		فقدان شفافیت در نحوه تخصیص بودجه CSR منجر به اعتراض ذی‌نفعان شده بود؛ پیشنهاد شد بودجه و فعالیت‌ها به‌صورت ماهانه منتشر شود.	انتشار ماهانه بودجه CSR	تداوم بودجه
۱۲۷	Manoharan et al. (۲۰۲۴)	تعامل سازنده با سرمایه‌گذاران خارجی نیازمند انتشار شفاف سیاست‌های حکمرانی شرکتی است تا اعتماد آنها به فرآیند تصمیم‌گیری افزایش یابد.	شفافیت سیاست‌های شرکتی	حکمرانی شرکتی
۱۲۸		در شرکت‌های دولتی مالزی، انتشار داده‌های محیط زیستی و اقدامات پایداری به‌عنوان بخشی از گزارش شفافیت، موجب جلب حمایت اجتماعی و کاهش اعتراضات مردمی شد.	شفافیت محیط زیستی برای حمایت اجتماعی	مسئولیت زیست‌محیطی
۱۲۹		استفاده از ابزارهای سنجش خودکار کیفیت داده‌ها در گزارش‌های شفافیت مالی، دقت و اعتماد را افزایش داده و از انتشار داده‌های ناقص جلوگیری می‌کند.	خودکارسازی سنجش کیفیت داده	کارایی داده
۱۳۰		بررسی شرکت‌های دولتی مالزی نشان داد شفافیت در گزارش مسئولیت اجتماعی و ساختار حکمرانی، همبستگی معنی‌داری با افزایش بهره‌وری و کاهش ریسک‌های فساد دارد و این توأم‌سازی به‌عنوان یک مدل قابل‌استفاده برای سایر کشورها معرفی شد.	همبستگی شفافیت با بهره‌وری و ضدفساد	پویایی بهره‌وری

۱۳۱	انتشار گزارش‌های اجتماعی از طریق وبسایت شرکت‌های دولتی، موجب مشارکت ذی‌نفعان در تحلیل عملکرد و ارائه راهکارهای بهبود شده و این رویکرد برای مدیریت بحران‌های زیست‌محیطی نیز مؤثر تشخیص داده شد.	شفافیت اجتماعی برای مشارکت ذی‌نفعان	عدالت اجتماعی
۱۳۲	استفاده از استانداردهای حساسی داخلی و خارجی در گزارش‌دهی شفافیت مالی شرکت‌های دولتی باعث افزایش قابلیت اعتماد سرمایه‌گذاران و سهامداران خارجی شده و منجر به جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی گردید.	استانداردسازی حساسی برای جذب سرمایه	اعتماد سرمایه‌گذار
۱۳۳	اجرای گروه‌های کاری مشترک میان سه قوه برای بررسی سیاست‌های شفافیت، باعث هماهنگی نهادی و رفع تعارض میان قوانین شد.	گروه کاری میان قوایی هماهنگ	تعادل قدرت
۱۳۴	گزارش‌دهی‌های منظم پروژه‌های CSR با اطلاعات شفاف درباره هزینه و اثرات اجتماعی، موجب شد سرمایه‌گذاران به جای تمرکز بر سود کوتاه‌مدت، به تأثیرات بلندمدت توجه کنند.	تمرکز بر اثرات بلندمدت CSR	پایداری اجتماعی

جدول ۲. طبقه‌بندی نهایی کدهای فرعی در قالب مضامین فرعی و اصلی

ردیف	مضمون فرعی	کدهای اولیه مرتبط	مضمون اصلی
۱	اصلاح ساختارهای حقوقی	۲۵، ۲۶، ۲۸، ۲۹، ۳۳	الزامات قانونی و حقوقی
۲	خلأ مقررات مناقصات	۲۷، ۳۴، ۳۵	
۳	عدم انطباق با استانداردهای جهانی	۲۹، ۳۳، ۳۴، ۵۶	
۴	نبود نهاد مستقل	۲۶، ۵۲، ۵۵	
۵	عدم دسترسی آزاد به داده‌ها	۲۱، ۹۱، ۱۱۹، ۵۲	
۶	ضرورت شفافیت در سطح قانونی	۱، ۶، ۷، ۹، ۲۶	
۷	ساختار اجرایی شفاف	۷، ۳۱، ۳۲، ۴۳	الزامات ساختاری و نهادی
۸	سامانه‌های گزارش‌دهی	۱۶، ۳۱، ۳۲، ۸۸	
۹	سازوکارهای بازخورد	۳۸، ۳۹، ۹۵، ۹۹	
۱۰	چارچوب IAGF-۲۰۲۵	۴۳، ۹۰، ۹۱، ۹۳	
۱۱	حکمرانی مشارکتی	۴۷، ۶۱، ۷۷، ۱۳۳	
۱۲	پیوند نهادی شفافیت	۴، ۷، ۵۱، ۱۲۲	
۱۳	شفافیت در اسلام	۱، ۴، ۵، ۶	الزامات فرهنگی و ارزشی
۱۴	انطباق با حکمرانی اسلامی	۴، ۵، ۵۵، ۵۶	
۱۵	مشروعیت نهادی	۷، ۴۲، ۶۳، ۶۴	
۱۶	فرهنگ سازمانی سالم	۱۲، ۱۴، ۱۵، ۱۶	
۱۷	رهبری اخلاقی	۱۸، ۱۹، ۲۰	
۱۸	صداقت سازمانی	۱۱، ۱۸، ۲۵	

۱۹	پورتال‌های شفاف	۳۶, ۳۷, ۳۹	الزامات فناوریانه و اطلاعاتی
۲۰	داده‌های باز	۸۶, ۸۷, ۱۱۶, ۱۱۸	
۲۱	اطلاعات سلامت و مالی	۸۳, ۸۴, ۸۵	
۲۲	دولت الکترونیک	۹۱, ۹۲, ۹۳, ۹۹	
۲۳	نقش شبکه‌های اجتماعی	۶۹, ۷۸, ۷۹, ۱۰۳	
۲۴	رسانه‌ها	۴۶, ۴۷, ۷۹, ۱۱۲	الزامات مشارکتی و اجتماعی
۲۵	فشار مدنی دیجیتال	۴۶, ۶۹, ۱۰۳, ۱۰۴	
۲۶	مشارکت مردم	۸۰, ۸۲, ۸۳, ۸۴	
۲۷	نهادهای مدنی	۴۶, ۴۷, ۷۹	
۲۸	تعامل دولت و جامعه	۶۱, ۷۷, ۹۳, ۱۱۲	
۲۹	مطالبه‌گری عمومی	۶۹, ۷۹, ۱۰۴, ۱۱۹	
۳۰	میز مردم	۸۰, ۸۲, ۸۳, ۸۵	
۳۱	بازخورد شهروندی	۳۸, ۵۸, ۹۵, ۹۹	
۳۲	شفافیت برای اعتماد	۷, ۴۲, ۶۳, ۹۰	

بحث و تحلیل یافته‌ها

نتایج تحلیل مضمون نشان داد که الزامات تحقق شفافیت در حکمرانی سازمان‌های دولتی در پنج بعد اصلی قابل شناسایی هستند: الزامات قانونی و حقوقی، ساختاری و نهادی، فرهنگی و ارزشی، فناوریانه و اطلاعاتی، و مشارکتی و اجتماعی. هر یک از این ابعاد، شامل مضامین فرعی متعددی است که بر جنبه‌ای خاص از تحقق شفافیت تأکید دارند. به عنوان مثال، مضامین فرعی همچون «اصلاح ساختارهای حقوقی»، «سازوکارهای پاسخگویی»، «فرهنگ سازمانی شفاف»، «رسانه‌های اجتماعی و داده‌های باز»، و «نظارت مدنی و اعتمادسازی عمومی» نشان می‌دهند که شفافیت نه صرفاً یک اقدام فناوریانه یا قانونی، بلکه یک فرآیند پیچیده و میان‌رشته‌ای است که نیازمند هم‌افزایی همه‌جانبه میان نظام قانون‌گذاری، ساختار اداری، ارزش‌های فرهنگی، ابزارهای تکنولوژیک و مشارکت مردمی است.

مقایسه یافته‌های این پژوهش با مطالعات داخلی و خارجی، حاکی از آن است که هرچند ادبیات نظری گسترده‌ای در این حوزه وجود دارد، اما غالب مطالعات پیشین رویکردی جزیره‌ای و تک‌بعدی داشته‌اند. در پژوهش حاضر، رویکرد تحلیل مضمون با تلفیق داده‌های نظری و تجربی، امکان تبیین جامع‌تری از الگوی شفافیت را فراهم کرده است. در فرآیند تحلیل، ابتدا ۹۹ کد فرعی اولیه شناسایی شد که در مرحله دسته‌بندی مجدد، به دلیل تفکیک دقیق‌تر مفاهیم، به ۱۳۴ کد فرعی افزایش یافت. این افزایش، طبیعی و متداول در روش تحلیل مضمون است و نشان‌دهنده تعمیق مفاهیم و کشف لایه‌های پنهان معنایی است. برای مثال، کدی چون «رسانه‌ها و جامعه مدنی» در تحلیل اولیه، در ادامه به سه کد مستقل شامل «رسانه‌ها»، «نقش شبکه‌های اجتماعی» و «فشار مدنی دیجیتال» تفکیک شد که هر یک در متون مختلف عملکرد تحلیلی مستقل داشتند.

از منظر تطبیقی، یافته‌ها بیانگر وجود شباهت‌های مفهومی میان تجارب داخلی و بین‌المللی هستند. همه مطالعات به نوعی بر اهمیت اطلاعات شفاف، پاسخگویی دولتی، مشارکت شهروندی و مقابله با فساد تأکید دارند. با این حال، تفاوت‌هایی نیز در اولویت‌بندی مضامین دیده می‌شود؛ در مطالعات بین‌المللی بُعد فناوریانه (مانند دولت الکترونیک، داده‌های باز و زیرساخت‌های دیجیتال) به شکل عینی‌تر و اجرایی‌تر مطرح شده، در حالی که در پژوهش‌های داخلی، تأکید بیشتری بر پیوند شفافیت با مفاهیم بومی، ارزش‌های دینی، اخلاق مدیریتی و فرهنگ سازمانی شده است. این تفاوت‌ها بر ضرورت تدوین الگویی بومی‌شده و در عین حال همسو با استانداردهای جهانی تأکید دارند؛ الگویی که بتواند میان اقتضائات محلی و الزامات جهانی حکمرانی خوب تعادل برقرار کند. یکی از دستاوردهای کلیدی این پژوهش، روشن‌سازی این نکته است که شفافیت صرفاً از مسیر قوانین، فناوری یا ابلاغیه‌های رسمی حاصل نمی‌شود، بلکه باید در قالب یک نظام جامع و یکپارچه طراحی شود. در این نظام، قوانین الزام‌آور، ساختار پاسخگو، فرهنگ اعتماد، ابزارهای اطلاعاتی، و مشارکت فعال شهروندان به عنوان حلقه‌هایی از یک زنجیره معنادار به یکدیگر متصل می‌شوند. اگر هر یک از این حلقه‌ها تضعیف شود، کل چرخه شفافیت دچار اختلال می‌گردد. بنابراین شفافیت باید هم در لایه‌های بالادستی (نظام سیاست‌گذاری) و هم در سطوح عملیاتی (مدیریت سازمان‌ها) به صورت شبکه‌ای و هماهنگ استقرار یابد تا به کارآمدی، مشروعیت و رضایت عمومی منتهی شود.

پیشنهادهای کاربردی بر مبنای یافته‌ها

در سطح الزامات قانونی و حقوقی:

- بازنگری جامع در قوانین مرتبط با دسترسی آزاد به اطلاعات و مناقصات دولتی
- تدوین آیین‌نامه‌های شفافیت‌محور با ضمانت اجرای حقوقی مشخص
- ارتقاء استقلال و اختیارات نهادهای نظارتی و ضدفساد

در سطح الزامات ساختاری و نهادی:

- ایجاد و تقویت سامانه‌های الکترونیکی گزارش‌دهی و بازخورد سازمانی
- طراحی و استقرار چارچوب‌های نوین حکمرانی مانند IAGF یا مدل‌های پاسخگویی هوشمند
- بازطراحی فرآیندهای درون‌سازمانی مبتنی بر شفافیت و گردش آزاد اطلاعات

در سطح الزامات فرهنگی و ارزشی:

- آموزش و ارتقاء فرهنگ سازمانی مبتنی بر صداقت، پاسخگویی و رفتار اخلاقی
- ترویج رهبری اخلاق‌محور در سطوح مدیریتی و نظارتی
- نهادینه‌سازی شفافیت به‌عنوان یک ارزش فرهنگی در سازمان‌های دولتی

در سطح الزامات فناورانه و اطلاعاتی:

- توسعه زیرساخت‌های دولت الکترونیک و پورتال‌های اطلاع‌رسانی عمومی
- بهره‌گیری از داده‌های باز برای تقویت شفافیت در تصمیم‌گیری‌ها
- طراحی سازوکارهای دیجیتال بازخورد از شهروندان (Feedback Mechanisms)

در سطح الزامات مشارکتی و اجتماعی:

- حمایت از نهادهای مدنی و رسانه‌ها به‌عنوان کنشگران شفافیت
- ایجاد بسترهای گفت‌وگوی دوسویه میان دولت و مردم
- اجرای سیاست‌های افزایش اعتماد عمومی از طریق شفاف‌سازی مستمر عملکرد دستگاه‌ها

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف شناسایی الزامات شفافیت در حکمرانی در سازمان‌های دولتی، با بهره‌گیری از روش تحلیل مضمون، به مرور و تحلیل دقیق مطالعات داخلی و خارجی پرداخت. یافته‌های پژوهش نشان داد که الزامات شفافیت را می‌توان در قالب پنج بُعد اصلی شامل الزامات قانونی و حقوقی، ساختاری و نهادی، فرهنگی و ارزشی، فناورانه و اطلاعاتی، و مشارکتی و اجتماعی طبقه‌بندی کرد. این مضامین، حاصل تجزیه و تحلیل ۱۳۴ کد فرعی استخراج‌شده از ۲۸ منبع معتبر علمی بوده و تصویری جامع، نظام‌مند و چندبُعدی از شرایط و پیش‌نیازهای تحقق شفافیت در نظام اداری ارائه می‌دهند. آنچه در این پژوهش برجسته می‌شود، ترکیب نگاه نظری و کاربردی به مقوله شفافیت و تأکید بر لزوم هم‌افزایی میان عوامل نرم‌افزاری و سخت‌افزاری در پیاده‌سازی آن است.

نتایج این مطالعه نشان داد که شفافیت در حکمرانی، مفهومی چندوجهی و فراتر از الزامات قانونی و فناورانه صرف است و تحقق آن نیازمند بسترسازی فرهنگی، پاسخگویی نهادی، ابزارهای اطلاعاتی و تعاملات مؤثر میان دولت و جامعه مدنی است. تحلیل مضمون نشان داد که در بسیاری از پژوهش‌های پیشین، اگرچه ابعاد مختلف شفافیت بررسی شده‌اند، اما انسجام مفهومی و ساختاری میان آن‌ها کمتر وجود داشته است. این پژوهش تلاش کرد با دسته‌بندی تحلیلی یافته‌ها، مدلی یکپارچه برای درک عمیق‌تر از الزامات شفافیت ارائه دهد که می‌تواند مبنای طراحی سیاست‌های عمومی، اصلاح ساختارهای حکمرانی و آموزش مدیران در نهادهای دولتی قرار گیرد. در عین حال، تلفیق تجربه‌های داخلی و بین‌المللی، به شناسایی شکاف‌های دانشی و اجرایی نیز کمک کرد. با توجه به گستره و پیچیدگی موضوع، پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آتی با تمرکز بر هر یک از مضامین استخراج‌شده، به‌ویژه در حوزه‌های اجرایی، به بررسی موردی سازمان‌ها و ارزیابی میزان تحقق الزامات شفافیت بپردازند. همچنین طراحی مدل‌های بومی ارزیابی شفافیت، مطالعات تطبیقی میان کشورها، و بهره‌گیری از روش‌های ترکیبی (کیفی-کمی) می‌تواند افق‌های جدیدی در این زمینه بگشاید. توسعه ابزارهای سنجش شفافیت، طراحی داشبوردهای حکمرانی شفاف، و بررسی نقش هوش مصنوعی و فناوری‌های نو ظهور در افزایش شفافیت دولتی، از دیگر حوزه‌هایی است که ظرفیت بالایی برای پژوهش‌های آینده دارد. استمرار این مسیر پژوهشی می‌تواند منجر به شکل‌گیری سیاست‌های منسجم‌تر، دولت پاسخگوتر، و نهایتاً تقویت اعتماد عمومی به نهادهای حکمرانی شود.

منابع

- Baldynyuk, V. M. (۲۰۲۴). Anti-corruption strategies in public administration: Challenges and prospects for Ukraine. Public Management and Policy, ۱, ۲۱-۲۲. doi:
- Şengül, R., & Günel, C. N. (۲۰۲۳). Democratic governance approach as a new paradigm in public service provision. In Proceedings of Rome, Italy the International European Conference on Interdisciplinary Scientific Research-VIII

- Kapesa, T., & Nirmala, D. (۲۰۲۴). Harnessing the power of social media for promoting transparency in collaborative governance through non-state actors: A comparative case analysis of South Africa and Zimbabwe. *Evolutionary Studies in Imaginative Culture*, ۸, ۲(S۱), ۸۶.
- Amirullah, I. (۲۰۲۴). Analyzing the impact of collaborative governance models on public service delivery. *Digital Innovation*, ۱(۳), ۲۲-۳۷.
- Bakircioğlu, İ. O., & Öktem, M. K. (۲۰۲۵). Kamu kurumlarında bir örgüt geliştirme modeli incelemesi: Kırşehir Belediyesi "Halkın Masası" örneği. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, ۱۱(۱), ۱-۲۰.
- Kumar, S. (۲۰۲۵). The integrity and accountability governance framework (IAGF-۲۰۲۵). [Article].
- Zaiats, O. (۲۰۲۴). The role of social media in public administration and management: Interaction channels and their effectiveness. *Economies' Horizons*, ۳(۲۸), ۱۶۹-۱۷۱.
- Manoharan, K. A., Jamaludin, A., Yusof, M. S., Abu Seman, S., Mohamed Roseli, N. R., & Ooi Kuan, T. (۲۰۲۴). The impact of corporate social responsibility transparency and corporate governance transparency on the performance of public listed companies in Malaysia. *International Journal of Religion*, ۵(۸), ۷۵۳-۷۶۰.
- Aqeel, N., Alam, A., Bhatti, Z., Usama, A., Ali, A., Iqbal, A., & Ali, M. (۲۰۲۴). The role of social media in enhancing transparency, accountability, and civic engagement: Insights from Pakistan's governance framework. Preprint.
- Resa, J. M., & Group Five. (۲۰۲۴). The impact of good governance on sustainable performance in the Kenyan public sector [PowerPoint slides]. In Senior Management Course (SMC ۴۱۹) Conference Paper. Kenya School of Government, Lower Kabete Campus
- Nunes, C., Gomes, P., & Santana, J. (۲۰۲۳). Transparency, accountability, and governance: A literature review in the context of public hospitals. *Brazilian Journal of Public Administration*, ۵۷(۲), e۲۰۲۲-۰۲۳۸.
- Moradi, M., & Mazoochi, M. (۲۰۲۴). Mechanisms of participatory and public governance using open government data. *MR*, ۳۱(۲), ۲۳۵-۲۷۴.
- علویان، م. و ذکریا پور، س. (۱۴۰۰). واکاوی جایگاه شفافیت در حکمرانی شایسته، مبتنی بر اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله العالی). *جامعه‌شناسی سیاسی انقلاب اسلامی*, ۳(۲)، ۷۹-۵۳
<https://sid.ir/paper/۱۰۶۰۲۴۹/fa>
- کردناجیج، ا.، فانی، ع. ا.، و مسعودی، ز. (۱۳۹۳). فرهنگ سازمانی حلقه مفقوده شفافیت سازمانی و عملکرد سازمان. *مدیریت فرهنگ سازمانی*, ۲(۱۲)، ۱۸۹-۱۷۳
<https://sid.ir/paper/۱۹۶۳۵۸/fa>
- شهبازی، ن.، فروتن رمی، ع.، و صادقی عمروآبادی، ب. (۱۴۰۰). شفافیت و امنیت اقتصادی؛ تحلیل کارکردی سازمان‌های اطلاعاتی. *مطالعات راهبردی*, ۴(۴)، ۱۱۴-۱۵۴
<https://sid.ir/paper/۱۰۰۸۸۳۱/fa>
- گل‌پور، ح.، نبی‌پور، م.، اسماعیلی، م.، و کاظمی جویباری، م. (۱۴۰۱). جایگاه شفافیت و پاسخگویی در مبارزه با فساد در معاملات دولتی. *نظارت و بازرسی*, ۱۶(۶۰)، ۷۳-۹۸.
- بهرامی، م.، اکبرزاده، ف.، شهابی، ر.، و جلال‌پور، ش. (۱۳۹۹). نقش راهبردی شفافیت آرای نمایندگان در کارآمدی مجلس شورای اسلامی از نگاه حکمرانی مطلوب. *راهبرد*, ۲۹(۹۵)، ۸۳-۱۰۷
<https://sid.ir/paper/۹۶۶۴۸/fa>
- نرگسیان، ع.، و جمالی، ق. ع. (۱۳۹۸). وضعیت شفافیت در سازمان‌های حاکمیتی ایران. *دولت‌پژوهی*, ۵(۱۸)، ۲۰۹-۲۳۴
<https://sid.ir/paper/۵۲۶۵۹۵/fa>
- طجریلو، ر.، فراهانی، م. ص.، و قلیخانی، ر. ا. (۱۴۰۱). مطالعه تطبیقی سازوکارهای تضمین شفافیت در شرکت‌های دولتی. *پژوهش‌های نوین حقوق اداری*, ۴(۱۰)، ۲۳۵-۲۶۰
<https://sid.ir/paper/۹۶۱۴۴۶/fa>
- طهری، م.، و ارسلا، م. ج. (۱۳۹۵). بررسی تطبیقی مبانی اصل شفافیت از دیدگاه اسلام و نظریه حکمرانی خوب. *پژوهش تطبیقی حقوق اسلام و غرب*, ۳(۳)، ۱-۲۴
<https://sid.ir/paper/۲۶۲۰۹۴/fa>
- معدنی، ج. (۱۴۰۱). پیوند مفهومی شفافیت سازمانی و فرهنگ سازمانی سالم در نهادهای دولتی (مورد مطالعه: سازمان‌های نظارتی قوه قضائیه). *مدیریت فرهنگ سازمانی*, ۲۰(۴)، ۸۰۱-۸۲۵.
- رضایی، م.، و یاور، ا. (۱۳۹۹). اصل شفافیت در مناقصات دولتی ایران در پرتو مقررات سازمان جهانی تجارت و اتحادیه اروپا. *دانشنامه حقوق اقتصادی (دانش و توسعه)*, ۲۷(۱۸)، ۲۹۵-۳۲۳
<https://sid.ir/paper/۹۵۵۹۰۱/fa>
- رفعت‌مقام، و.، و فیروزی، م. (۱۴۰۱). نقش سازمان‌های مردم‌نهاد، جامعه مدنی، رسانه‌ها، و بخش خصوصی در ایجاد شفافیت در حکمرانی. *همایش ملی ارتقای شفافیت*.
<https://sid.ir/paper/۱۰۳۰۹۸۳/fa>
- نوری‌پور، م.، تاجیک، ا.، و اسفندیاری مقدم، ع. (۱۴۰۰). موردپژوهی وضعیت شفافیت وبسایت سازمان‌های بین‌المللی حقوق بشر: گامی به سوی حکمرانی خوب. *علوم و فنون مدیریت اطلاعات*, ۷(۴)، ۱۱۵-۱۴۸
<https://sid.ir/paper/۱۰۰۵۸۹۰/fa>
- یزدانی زنون، ه. (۱۳۸۸). نقش شفافیت در تحقق حکمرانی مطلوب. *حقوق اساسی*, ۶(۱۱)، ۰۰۰-۰۰۰
<https://sid.ir/paper/۴۷۷۲۵۶/fa>
- جمالی، ق. ع.، نرگسیان، ع.، و پیران‌زاد، ع. (۱۳۹۶). ارزیابی وضعیت شفافیت پورتال سازمان‌های دولتی (مطالعه موردی: وزارتخانه‌های ایران). *مدیریت دولتی*, ۹(۱)، ۶۱-۸۴
<https://sid.ir/paper/۱۳۹۸۵۲/fa>
- مولائی، س.، ایراندوست، م.، احمدیان، ج.، و بهمنی، ک. (۱۳۹۸). ارتباط رهبری اخلاقی با حکمرانی خوب در سازمان‌های دولتی. *اخلاق در علوم و فناوری*, ۱۴(۴)، ۱۳۹-۱۴۷
<https://sid.ir/paper/۱۲۲۷۷۹/fa>
- عبدالحسین‌زاده، م. (۱۳۹۹). تبیین مفهوم شفافیت و کاربرد آن در عرصه حکمرانی و اداره امور دولتی. *سیاست‌های راهبردی و کلان*, ۲۸(۲)، ۱۷۸-۲۰۶
<https://sid.ir/paper/۴۱۳۰۰۷/fa>
- سپهرنیا، ر.، البرزی، م.، کرمانشاه، ع.، آذر، ع.، و سپهرنیا، ر. (۱۳۹۸). الگوی خلاقانه شفافیت حکمرانی خوب برای سازمان‌های سیاست‌گذار در ایران. *ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی*, ۲۹(۲)، ۷۷-۱۰۲.